

SYRJÄYTYNEEN SIELUNHOITO

Syrjäytyneenä itseään pitävien kokemuksia diakoniatyön
sielunhoidosta

Sanna-Maria Kaisto

Kristiina Marttinen

Opinnäytetyö

Syksy 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Pieksämäki

Diakonisen hoitotyön koulutusohjelma

Sairaanhoitaja (AMK) +

Diakonian virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kaisto, Sanna-Maria ja Marttinen, Kristiina. Syrjäytyneen sielunhoito. Syrjäytyneenä itseään pitävien kokemuksia diakoniatyön sielunhoidosta, s. 55, 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki, syksy 2015. Diakonisen hoitotyön koulutusohjelma, Sairaanhoidaja (AMK) + Diakonian virkakelpoisuus.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla syrjäytyneenä itseään pitävien kokemuksia diakoniatyön sielunhoidosta. Tarkoituksena oli myös kuvailla, millaisia kehittämissuhteita heillä on diakoniatyön sielunhoitoon. Tutkimustulosten perusteella diakonian työntekijät voivat kehittää sielunhoitotyötään itsensä syrjäytyneenä kokevien parissa.

Syrjäytyminen on noussut esille yhteiskunnassamme viime vuosina suurenevassa määrin. Aihe on ajankohtainen ja aiheuttaa kärsimystä monella tasolla yhteiskunnassamme.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa aiheeseen perehdyttiin eri tutkimusten tarkastelun, osallistuvan observoinnin ja teemahaastattelun avulla. Tutkimuksessa haastateltiin viittätoista eri ihmistä, jotka olivat saaneet diakoniatyön sielunhoitoa jossakin elämänsä vaiheessa. Tutkimuksen menetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä ja haastatteluja tarkasteltiin aineistolähtöisesti. Tulokset esitettiin luotettavasti ja niin, että syrjäytyneiden ääni tulisi mahdollisemman selkeästi esille. Tärkeää oli, että syrjäytyneeksi itsensä kokeva ihminen tulee kuulluksi ja ymmärretyksi apua hakiessaan.

Tutkimustuloksista ja syrjäytyneiden omista kehittämissuhteista tuli ilmi, että välittävä kuunteleminen, keskusteluapu ja hengellinen tukeminen ovat tärkeitä sielunhoidollisessa auttamisessa. Kun kohtaamme syrjäytyneen ihmisen, kohtaamme kovia kokeneen ihmisen. Tärkeää on huomioida ihminen kokonaisuutena rankkoineen taustoineen ja tekoineen.

Avainsanat: syrjäytyneisyys, syrjäytynyt, sielunhoito, diakoniatyö, teemahaastattelu

ABSTRACT

Kaisto, Sanna-Maria and Marttinen, Kristiina. Pastoral care for the socially excluded. p. 55, 2 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree: Bachelor of Health Care Services and Diaconal Health Care Work.

The purpose of our study was to describe how socially excluded individuals experience diaconal health care work and pastoral care. We interviewed people who are socially excluded and have received help from diaconal health care work. Our aim was to find out what kind of experiences they have of the functioning and availability of diaconal work and how they think pastoral care could be developed. On the basis of the study results diaconal workers can develop their work in the communities where social exclusion is involved.

Social exclusion has emerged in our society to an increasing extent in recent years. The subject is topical and causes a lot of suffering at many levels of our society.

The study was conducted as a qualitative study. Fifteen people who had received were interviewed for the study. They got help from pastoral care of church at some point in their lives. The research methods included a research interview and a content analysis. The results are presented reliably and a voice of the socially excluded is heard clearly. It was important that the marginalized themselves can experience that a man is heard and understood when seeking for assistance.

The study results and the suggestions for improvement of the marginalized themselves showed that the caring listening, discussion and spiritual support are important issues in helping people in pastoral care. When faced with a marginalized person, one encounters a hard-hit man. It is important to take into account the humanity as a whole.

Keywords: Social exclusion, social work done by a church, pastoral care, theme interview

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 SYRJÄYTYMINEN	3
2.1 Syrjäytymisen ja syrjäytyneen määritelmä	3
2.2 Syrjäytymisen yleisimmät syyt ja riskitekijät	5
2.3 Nuorten syrjäytyminen ja ennaltaehkäisevä toiminta	8
2.4 Syrjäytymisen vastainen työ	10
2.5 Diakoniatyö syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä	13
3 DIAKONIATYÖ JA SIELUNHOITO	17
3.1 Sielunhoidon määritelmä	17
3.2 Diakoninen sielunhoito ja auttamiskeinot	18
3.3 Sielunhoidon hengellisiä välineitä	21
4 TUTKIMUS	23
4.1 Tutkimustehtävät	23
4.2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimusmenetelmä	23
4.3 Tutkimusympäristön kuvaus	27
4.4 Haastattelun toteutus	28
4.5 Aineiston analyysi	29
4.6 Tutkimuksen luotettavuus	32
4.7 Tutkimuksen eettisyys	34
5 OSALLISTUVAN OBSERVOINNIN JA HAASTATTELUN TULOKSET	36
5.1 Osallistuva observointi	36
5.2 Haastattelutulokset ja johtopäätökset	37
5.2.1 Henkinen apu	39
5.2.2 Hengellinen apu	40
5.2.3 Sosiaalinen apu	43
5.2.4 Fyysinen apu	44
5.2.5 Sielunhoidon kehittäminen asiakkaiden näkökulmasta	45

6 POHDINTA	48
6.1 Opinnäytetyön prosessi ja ammatillinen kasvu	48
6.2 Jatkotutkimusaiheet	50
LÄHTEET	51
LIITTEET	56

1 JOHDANTO

”Jeesus sulki yhteiskunnan hylkäämät takaisin yhteisöön, Jumalan valtakuntaan. Se halveksitti pohjasakka, jota kaikki kartoivat, kaikki surkimukset ja luuserit, olivat tämän valtakunnan päähenkilöitä.” (Sadinmaa 2014, 4).

Aihevalintamme päälähtökohta on tiivistetty edellä olevaan Sadinmaan kirjoitukseen. Lähimmäisen rakkaus, halu toimia Jeesuksen seuraajina ja Jumalan työntekijöinä ohjasivat aihevalintaamme.

Diakonia on ihmisen kokonaisvaltaista auttamista, johon liittyy monia ulottuvuuksia. Kokonaisvaltainen auttaminen sisältää monia ulottuvuuksia; henkisen, hengellisen, aineellisen, sosiaalisen, terveydellisen tukemisen, yhteiskunnallisen vaikuttamisen, diakoniakasvatuksen sekä ihmisten toimintakyvyn tukemisen. (Kuusimäki 2012, 11–13.) Jeesuksen ydinviesti oli, että Jumala rakastaa ihmistä ja ihmiset on kutsuttu rakastamaan toisiaan. Jumalan valtakunta on keskellämme tämän keskinäisen rakkauden ja huolenpidon todellisuuden kautta. (Kuusimäki 2012, 15.)

Kirkon on oltava auttava ja oikeudenmukainen yhteisö, joka pitää yllä ihmisarvoa ja auttamisen arvoa yhteiskunnassa. Kirkon tehtävänä on välittää Jumalan rakkautta. Jumalan valtakunta oli läsnä siinä hetkessä, kun ihmiset kohtasivat toisiaan rakkaudessa. Tänä päivänäkin voimme elää Jeesuksen julistamaa valtakuntaa todeksi. (Kuusimäki 2012, 15–16.)

Diakoniatyö on luonteensa vuoksi kirkon työmuodoista kaikkein joustavin ja haasteisiin nopeimmin tarttuva. Haasteita riittää yhteiskunnallisessa tilanteessa. Suurin vaikeus työssä voi olla äärimmäisessä avuntarpeessa olevien löytäminen. Tutkiva työote antaa tähän arviointiin vastauksia. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 45, 132.)

Syrjäytyminen on noussut esille yhteiskunnassa viime vuosina suurenevassa määrin ja nykyiset toimet tukevat syrjäytymisen ehkäisyä ennaltaehkäisevästi. Kuitenkin ensiarvoisen tärkeää on kehittämistyön tekeminen ja yhteiskunnallisen tilanteen huomioiminen reaaliajassa diakoniatyössä.

Syrjäytyneisyyden ennaltaehkäiseminen vaatii asenteisiin ja tietouteen vaikuttamista kuten kirkon päihdestrategiaan on kirjattu ihmisten asenteista ja tietouteen vaikuttamisesta. Kirkolla on suomalaisiin erittäin laaja kosketuspinta. Sielunhoitotyö on tärkeää, jotta voisimme tukea ja kannustaa syrjäytyneitä ihmisiä yhdessä muiden asiantuntijoiden kanssa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2005, 6.)

Jouko Kiiski antaa *Sielunhoito*-kirjansa loppupuolella sielunhoitajien pohdittavaksi ajatuksen siitä, että olisi mielenkiintoista tietää, miten asiakkaat kokevat sielunhoidon. Tällainen tutkimus palvelisi Kiisken mukaan sielunhoidon koulutuksen kehittämistä. (Kiiski 2009, 261.) Köyhän äänen kuuluminen ei onnistu helposti politiikassa, kirkossa tai yhteiskunnassa. Köyhillä on usein niukimmat voimavarat vaikuttamiseen. (Latvus 2014, 12.) Opinnäytetyössä tahdoimme antaa mahdollisuuden kuulla köyhien ja syrjäytyneiksi itsensä kokevien ääni. Haastattelimme heitä, sillä uskomme jokaisen ihmisen olevan oman elämänsä asiantuntija.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaiseen tiedonkeruuseen perustuva tutkimus, joka perustuu todellisen elämän kuvaukseen ja jossa tutkijat ovat vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Elämän todellisuus on moninainen, ja sitä ei voida pirstoa osiin. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161.) Opinnäytetyössämme rajasimme vastaajat syrjäytyneiksi itsensä kokeviin. Tätä kautta saimme tietoa yhden asiakaskunnan kokemuksia sielunhoidosta.

2 SYRJÄYTYMINEN

2.1 Syrjäytymisen ja syrjäytyneen määritelmä

Syrjäytyminen asiana, käsitteenä ja prosessina on hyvin moniulotteinen sekä moniselitteinen. Kansainvälisen määritelmän mukaan yhteiskunnallinen syrjäytyminen ja syrjäyttäminen koostuvat dynaamisista, moniulotteisista prosesseista, jotka jaetaan neljään eri alueeseen: taloudelliseen, poliittiseen, sosiaaliseen ja kulttuurillisiin voimasuhteisiin ja tasoihin. Nämä vaikuttavat yksittäiseen ihmiseen, kotitalouksiin, ryhmiin, yhteisöihin maan ja maailmanlaajuisella tasolla. Syrjäytyminen eriasteisesti voi vaikuttaa myös terveyseroihin. (Popa, Escorel, Hernández, Johnson, Mathieson & Laetitia 2008, 2.) Syrjäytymisen käsite määritellään aina suhteessa johonkin. Syrjäytyä voi koulutuksesta, työstä, sosiaalisesta ympäristöstä tai tietoverkostosta. (Järvinen & Jahnukainen 2001,125.)

Ruotsalaisissa työmarkkinatutkimuksissa 1970-luvulla käytettiin termiä ”utslagning”. Termin merkityksiä ovat karsinta, karsiutuminen, syrjintä, syrjäytyminen ja sopeutumattomuus. Termi pohjautuu eurooppalaisessa keskustelussa käytettyyn syrjäytymisen käsitteeseen. Sitä kautta termin käyttö tuli myös Suomeen ja se otettiin käyttöön yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun korvaamaan vieraantumisen käsitettä. Laajemmin syrjäytymisestä alettiin keskustella vasta 1980-luvulta alkaen. (Lämsä 2009, 25–26.)

Suomessa syrjäytynyt ymmärretään sosiaalisesti huono-osaiseksi ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa syrjäytyneiksi määritellään esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, pitkäaikaissairaat, vammaiset, päihdeongelmaiset, ylivelkaantuneet, asunnottomat, rangaistavaan tekoon syyllistyneet ja verkkosyrjäytyneet. Viimeinen tarkoittaa, että sosiaaliset suhteet ovat muuttuneet verkkoympäristön suhteiksi. (Helne 2002, 156.)

Syrjäytymiseen kuuluu kokemus ulkopuolelle jäämisestä, jonka usein saavat aikaan työttömyys ja köyhyys. Syrjäytyminen tarkoittaa yhteiskunnan yleisesti hyväksyttynä pidetyn elämäntavan, elintason ja resurssien sekä hallinnan ulkopuolelle joutumista. (Simpura, Moisio, Karvonen & Heikkilä 2008, 251.) Käsitteenä syrjäytyminen ei ole saanut yhtä selkeää hyväksyttyä määritelmää poliittisissa ja julkisissa keskusteluissa, vaan sitä vastoin käsite on kokenut paljon kritiikkiä laaja-alaisuutensa vuoksi.

Sosiaalinen huono-osaisuus on termi, jota voidaan tulkita hyvin laaja-alaisesti. (Helne 2002, 156.) Suurin osa tutkijoista on tullut lopputulokseen, että syrjäytyminen on prosessi ja siihen liittyy kasautuvaa huono-osaisuutta. Köyhyys ja pienituloisuus saattavat antaa alun prosessille, jonka myötä ajaudutaan huono-osaisuuden kierteeseen. (Juhila 2006, 53–54.) Syrjäytyneisyys voi olla myös oma valinta. Syrjäytynyt elämäntapa on voitu omaksua jo kotona ja valtaväestön tapa toimia saattaa tuntua vieraalta syrjäytyneisyyden keskellä eläneelle ihmiselle. Tämän vuoksi valitaan tutumpi vaihtoehto, koska erilaisuus tuntuu vieraalle. (Kiiski 2013, 78–79.)

Syrjäytymisestä tilana voidaan puhua erityisesti silloin, kun kyseessä on elämäntilanteessa tapahtunut negatiivinen muutos tai muutoksen jälkeinen tilanne on negatiivinen. Syrjäytymistä on ulosajautuminen keskeisiltä elämän toiminta-alueilta. Se ilmenee yhteiskunnan ja yksilön välisenä normijärjestelmän ristiriitana, ongelmien kasautumisena ja pitkittymisenä. Siihen liittyy elämänhallinnan kadottamista tai vieraantumisen kokemusta. (Lämsä 2009, 39.)

Tietyn ryhmän tai yksilön määrittämisen syrjäytyneeksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi liittyy eettisiä kysymyksiä. Eettisyys kannattaa aina huomioida, sillä poikkeavuuden tavoin syrjäytyminen on vahvasti ulkopuolelta tuleva leima. Syrjäytymisriskit eivät liity aina määrittyvän henkilön ominaisuuksiin automaattisesti. (Suutari 2002, 35–40.) Syrjäytymistä ei tule käyttää työttömyyden tai työmarkkinoilta syrjäytymisen synonyyminä. Kaikki työttömyys ei ole syrjäytymistä kuten kaikki syrjäytyminenkään ei ole työttömyyttä. (Lämsä 2009, 28.) Määrittelemme syrjäytyneen olevan ihminen, joka kokee olevansa

syрjäytynyt. Mielestämme omakohtainen kokemus vaaditaan, koska ulkopuolisten olosuhteiden vaikutus ihmismieleen on aina henkilökohtainen kokemus.

2.2 Syrjäytymisen yleisimmät syyt ja riskitekijät

Syrjäytyminen aiheuttaa tai siihen liittyy pitkäaikaistyöttömyyttä, syrjintää, mielenterveysongelmia, alkoholisoitumista tai huumeainesten käyttöä. Elämän muutosvaiheet ovat riskiaikaa. Vastakohtana on sosiaalinen integraatio, yhteenkuuluvuus, elämänhallinta ja ongelmien ratkaisukyky. (Väänänen 2010, 4–8.)

Syrjäytymisen yleisimpiä riskitekijöitä ovat lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät riskitekijät, toimeentuloon ja elinoloihin liittyvät riskitekijät, työttömyys, terveys sekä rakenteellinen välinpitämättömyys. Riskitekijät ovat moninaiset ja yksilölliset. (Sandberg 2015, 134; Mantela 2010, 21–43.)

Lapsuuden ja nuoruuden riskitekijöitä ovat yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset sekä kasvuympäristön muutokset, jotka näkyvät lapsiperheissä. Näistä perherakenteiden muutokset sekä yhteisöllisten rakenteiden murentuminen ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten elämään. (Lämsä 2009, 40.) Työelämästä syrjäytymistä nuoruudesta alkaen lisäävät mielenterveysongelmat, sosiaalisen tuen puute, syrjäseudulla asuminen ja pitkäaikainen työvoimatoimiston asiakkuus (Ek, Saari, Viinamäki, Sovio & Järvelin 2004, 113). Sosiaaliset verkostot ja niistä saatavan tuen puute ovat muodostaneet riskin yhdessä ongelmien kasaantumisen kautta. (Lämsä 2009, 202–209.)

Hyvinvoinnin uhkia ovat yhteiskunnan uudet ilmiöt tietoyhteiskuntaan liittyen. Näitä ovat Internetin ja pelien sisältöjen kautta tulevat riskit sekä riskit, jotka on tunnistettu jo kauan sitten. Nämä liittyvät erityisesti päihdeperheissä kasvaneisiin lapsiin. Päihdeperheissä kasvaneet lapset kokevat stressiä,

pelkoa, väkivaltaa ja perheriitoja. He saattavat kokea jopa aineellista puutettakin. Nämä asiat selvästi vaikuttavat lapsen kehitykseen. Kodin levottomuudet ja taloudelliset ongelmat näkyvät heikentyneinä mahdollisuuksina menestyä koulussa sekä siihen liittyen lisäävät sosiaalista eristyneisyyttä. (Holmila & Raitasalo 2008, 294–307.)

Yksilöä tai yhteisöä voi syrjäyttää yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikentyminen jostakin syystä. (Raunio 2006, 9.) Syrjäytymistä tapahtuu niin yksilö kuin ryhmätasolla (Hyväri, Laine & Vuokila-Oikkonen 2010, 11–12). Esimerkiksi maahanmuuttajat ovat syrjäytymisen riskiryhmässä ryhmätasolla, mikäli kotouttamistoimet eivät ole olleet riittävät (Puska 2012, 135). Yksilötasolla syrjäytymistä voi tapahtua suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöllisyyteen, yhteiskuntaan ja yhteiskunnan instituutioihin. Syrjäytynyt ihminen saattaa jäädä vaille sosiaalisia suhteita, työtä, koulutusta ja yhteisöä. (Helne 2002, 4.)

Toimeentuloon ja elinoloihin liittyviin riskeihin kuuluvat suurimpana köyhyys ja siihen johtavat syyt. Ilmiönä köyhyys on seurausta yhteiskunnassa vallitsevasta taloudellisesta eriarvoisuudesta. Syrjäytyminen ymmärretään tällöin rahan puutteesta johtuvaksi kyvyttömyydeksi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Suhteellinen köyhyys on kasvanut heijastaen tuloerojen kasvua pieni- ja keskituloisten välillä. Yksi keskeinen syy tähän on ollut vähimmäisturvan etuuskien tason jääminen jälkeen yleisestä ansiokehityksestä. (Moisio 2008, 269.)

Työttömyys on suurin uhka ja syy toimeentulon vaikutukseen elämässä. Köyhyyden riskiä lisäävää työttömyyttä tulee pyrkiä estämään kansallisilla, työttömyyteen tai toimeentulon turvaamiseen kohdennetuilla ratkaisuilla. Syrjäytymisen käsitteeseen nähdään liittyvän elämänhallinnan ongelmia ja toimintakyvyn puutosta, ei niinkään yksittäisenä asiana työttömyyden kohdalla. Ilman tukitoimia työttömyys kuitenkin lisää syrjäytymisen riskiä. (Arajärvi & Pajukoski 2011.) Tilastokeskuksen vuoden 2015 tammikuun tilaston mukaan, Suomessa työttömiä oli 230 000 henkilöä. Piilotyöttömien määräksi arvioidaan noin 140 000 henkilöä. *”Suomessa on noin 650 000 köyhää, kun määritelmänä on 60 % väestön mediaanituloista sekä lisäksi noin 200 000 köyhyysriskissä*

elävää (yhteensä noin 15 % väestöstä, vuosien 2012-2014 tilastojen mukaan).”
(Sironen & Saastamoinen 2014, 12.)

Terveys on edellytys sille, että elämässä voi hyvin. Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan keskeisiä tavoitteita on terveyden edistäminen. Terveyden määrittelyssä tärkeää on ihmisen oma kokemus omasta terveydestään, vaikka eri terveystittareitakin on käytössä. Keskeisimpinä aikuisten ja nuorten terveyttä uhkaavia riskitekijöitä ovat mielenterveysongelmat, joiden määrä on kasvanut 2000-luvulla. (Kolkka, Mantela, Holopainen, Louhela, Packalén & Kaisvu 2009, 153–157.)

Mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet niin, että joka neljännellä suomalaisella on elämänsä jossain vaiheessa ilmennyt mielenterveysongelmia. Huomattavaa syrjäytyneisyydestä puhuttaessa, päihteiden väärinkäyttäjillä useimmilla on taustalla mielenterveysongelmia ja ne ovatkin toisaalta päihteiden käytön keskeisiä riskitekijöitä. (Kolkka ym. 2009, 153–157.)

Hyvinvointi- ja tuloerot ovat kasvaneet entisestään. Rakenteellinen välinpitämättömyys tarkoittaa niitä yhteiskunnallisia rakenteita, jotka selvästi syrjivät toimillaan kaikista heikoimmassa asemassa olevia. Tätä kutsutaan poiskäännyttämisen politiikaksi, rakenteelliseksi välinpitämättömyydeksi. Poiskäännyttämisellä tarkoitetaan heikoimmassa asemassa olevien ihmisten sekä apua ja palveluita tarvitsevien torjumista tai ohjaamista muualle. Vaikka tätä toimintaa voidaan perustella osin työntekijöiden työpaineilla sekä ongelmien havaitsemattomuudella, kyseessä on sosiaalisen syrjäytymisen muoto. (Hänninen 2007, 5–21.)

Luokka-asema vaikuttaa ihmisen elämänehtojen rakentumiseen ja on näin ollen merkityksellinen yhteiskunnan eriarvoisuuden näkökulmasta. Heikon aseman taustalla on usein monia sosiaalisia, rakenteellisia ja historiallisia syitä. (Melin 2012, 50.) Eriarvoisuus, köyhyys ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen vaatii erityisesti solidaarisuutta ja toisista välittävää asennetta. Sosiologinen näkökulma nostaa yhteiskunnan vaikuttajat esille. Yhteiskunnan rajalinjojen kasvun madaltamiseksi ja eriarvoisuuden pienentämiseksi on lähdettävä huolen ja sen kautta heräävien tekojen kautta liikkeelle. Perustana on lakisääteinen

tuomittavuus kaikenlaiselle syrjinnälle ja rasismille. Jokainen ihminen on tärkeä. Eriarvoistuminen on suuri ongelma ja se on kriittisen keskustelun ja tarkastelun kohteena niin diakoniassa kuin sosiologiassa. (Melin 2012, 54–55)

Syrjäytyneisyyden vaarassa ovat myös Suomessa asuvat vähemmistöt, esimerkiksi maahanmuuttajat sekä romanit. Maahanmuuttajataustaisten nuorten on vaikeampi päästä kantaväestöön verraten työ- ja koulutusmarkkinoille Suomessa. Samoin on myös romaneilla ja romaninuurilla. Työ- ja opiskelupaikan saamiseen vaikuttavat koulutus sekä kielitaito. (Myrskylä 2012, 1–20.)

Romanien syrjäytyneisyyttä on tutkittu maailmanlaajuisesti, erityisesti Euroopan unionin alueella. Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) sekä Yhdistyneiden Kansakuntien kehitysohjelman (UNDP) julkaisemassa raportissa kävi ilmi, että monet romanit joutuvat edelleen syrjinnän kohteeksi sekä sosiaalisesti syrjäytyneiksi elämänsä aikana. Romanien tilanne on lähiympäristön elävän valtaväestön tilannetta keskimääräistä huonompi. Vaikka tutkimusta ei ole tehty Suomessa, se kertoo maailmanlaajuisesti romanien tilanteesta tarkemmin. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2012, 1.)

2.3 Nuorten syrjäytyminen ja ennaltaehkäisevä toiminta

Nuorten syrjäytyneisyydestä on ollut ja on edelleen keskustelua yhteiskunnassamme. Vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli yhteensä 51 300. Tämä kattaa n. 5 % kaikista yhteiskuntamme eri ryhmään kuuluvista nuorista. Yhteiskunta määrittää syrjäytyneiksi nuoriksi työvoiman ja opiskelun ulkopuolella olevia nuoria, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Syrjäytymisen ytimessä on ryhmä nuoria, arviolta 32 500 nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. Tähän ryhmään on erityisesti kiinnitettävä huomiota syrjäytymisen ennaltaehkäisyn vuoksi. Miehiä on syrjäytyneistä nuorista 64 % ja naisia 36 %. Syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on vieraskielisiä, maahanmuuttajia. (Myrskylä 2012, 1–20.)

Varhainen puuttuminen ja syrjäytymisvaaran tunnistaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä asioita syrjäytymisen kannalta. Ennaltaehkäisy on toimivin ja edullisin hoitokeino. Nuoret, joilla ei ole kiinnostusta koulunkäyntiin, tarvitsevat tehostettua oppilaanohjausta jo yläasteella. Peruskouluissa tehdään tehostettua oppilaanohjausta. Oppilaat käyvät läpi luovaa, ohjattua itsetuntemusprosessia, jossa pohditaan ohjaajan kanssa omia vahvuuksia, heikkouksia ja kiinnostuksen alueitaan. Erityistä tukea tarvitsevilla on mahdollisuus omakohtaisiin oppilaitosten tutustumisiin ja projektinuorilla myös koulutuskokeiluihin. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 79.)

Ensisijainen keino syrjäytymisen ehkäisyssä ja nuorten työmarkkinoille takaisin palaamisessa, on koulutus. Tutkimuksessa on osoitettu, että 80 % ulkopuolisiksi tai työttömiksi jääneistä nuorista ei suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Koulutuksen suorittamisen todennäköisyys muuttuu pienemmäksi, mitä kauemmin nuori on syrjäytynyt tai ulkopuolella työelämän. (Myrskylä 2012, 1–20.)

Tutkimuksissa on osoitettu, että syrjäytyminen myös periytyy voimakkaasti. Tällä hetkellä syrjäytyneinä olevien nuorten vanhemmista noin puolet ovat ulkopuolisia tai työttömiä. Jos perheessä on vielä vaikeuksia, syrjäytymisen riski on korkein. Syynä pidetään heikkoja kotioloja, jotka jättävät lapset selviytymään ilman tukea. Vanhempien koulutuksen tasolla on merkitystä. Syrjäytyneiden äideistä 85 %:lla on ainoastaan perusasteen tai keskiasteen koulutus. (Myrskylä 2012, 1–20.)

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy alkaa varhaisella puuttumisella; perheen ja nuoren tukemisella eri yhteiskunnan tahoilta. Varhainen puuttuminen edistää hyvinvointia. Nuorten parissa toimivien henkilöiden tehtävänä on edistää nuorten oppimista, oppilaiden psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos i.a.) Koululla on merkittävä rooli syrjäytymisvaaran havaitsemisessa samoin työvoimatoimistoissa, nuorisotyössä ja -toimessa, sosiaali- ja terveystoimessa sekä Kansaneläkelaitoksessa työskentelevillä ammattilaisilla. Kolmannen sektorin toimijoilla on myös

keskeinen rooli varhaisessa puuttumisessa ja havaitsemisessa. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 39–45.)

Syrjäytyneen tukeminen lähtee yksilötasoisesti, kun on kyse nuoresta tai aikuisesta. Yksilökeskusteluissa kartoitetaan ihmisen tilanne kokonaisuudessaan. Ohjaustyö, jossa keskitytään asiakkaan tukemiseen ja voimaantumiseen sekä keksitään yksilöllisiä keinoja päästä eteenpäin elämässä ja jossa mietitään tulevaisuutta yhdessä, on merkityksellisiä keinoja nuorelle sekä aikuiselle. Asiakkaan eri selviytymisen keinot lisäävät selviytymiseen tarvittavia henkisiä resursseja. (Mikkola 2000, 20).

Yksittäisen ihmisen tukeminen on tärkeää, mutta on tiedostettava myös kuinka yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuudet estävät syrjäytyneisyyttä. Yhteiskunta luo puitteet yhdessä kolmannen sektorin toiminnan kanssa poistaakseen ja ennaltaehkäistäkseen syrjäytyneisyyttä. Vain näiden tekijöiden yhteinen auttaminen ja tukeminen ovat ihmisen ja yhteisöjen todellista auttamista. Syrjäytyminen pohjimmiltaan ei ole vain yksilöllinen ilmiö, vaan myös yhteiskunnallinen ilmiö.

2.4 Syrjäytymisen vastainen työ

Suomessa tehdään syrjäytymisen vastaista työtä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten, päättäjien sekä eri kansalaisjärjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Tavoitteena ovat terveyden- ja hyvinvoinnin edistäminen, huono-osaisuuden poistaminen, lasten- ja nuorten elinolojen turvaaminen sekä päihdehaittojen vähentäminen. (Hyväri ym. 2010, 19.) Niin kuin syrjäytyminen on monitahoinen asia, niin on myös sen ehkäisy. Toimenpiteitä on monenlaisia, ja niitä rahoitetaan valtionosuuksilla sekä hankeavustuksilla. Suomen hallituksella on toimenpideohjelma 2011–2015, joka painottuu köyhyyden, syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäisemiseen. Toimenpideohjelman tarkoituksena on luoda pysyvä toimintamalli, jossa hyvinvoinnin ja terveyden

edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan osaksi kaikkea yhteiskunnallista päätöksentekoa. (Suomen sosiaali ja terveys ry, i.a.)

Syrjäytymisen ehkäisy on ollut mukana useissa muissakin hallitus- ja politiikkaohjelmissa. Toimenpiteet liittyvät pääasiassa koulutukseen, asumiseen, sosiaali- ja terveyspolitiikkaan sekä työllisyyteen. Sosiaali- ja terveysministeriölle, opetusministeriölle sekä työministeriölle liittyvät nuoriin kohdistuvat toimenpiteet. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 15.)

Työ- ja elinkeinotoimiston tukitoimien tehtävänä on auttaa nuoria sekä työikäisiä ammatinvalinnassa, vapaiden työpaikkojen etsimisessä, koulutuksen hankkimisessa ja työmarkkinatuen hakemisessa. Toimisto toteuttaa nuorisotakuuta, joka tarkoittaa työllisyysuunnitelman tekoa palvelukartoituksen pohjalta jokaiselle työnhakijalle, joka on alle 25 -vuotias nuori tai 25–29 -vuotias vastavalmistunut. Palvelut, joita tarjotaan voivat olla työhön ja koulutukseen liittyvien palveluiden lisäksi työhön valmennusta, työvoimakoulutusta, työnhakuvalmennusta, koulutuskokeilua sekä muita tukimuotoja työn ja koulutuksen saamiseksi. (Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos i.a.)

Työvoima- ja sosiaalipolitiikassa korostetaan etenevässä määrin sitä, että paras tapa ehkäistä työttömien syrjäytymistä on, että Suomessa toteutettaisiin selkeämmin työttömien aktiivisuutta hakeutua ja palata koulutus- ja työmarkkinoille. Tähän tarvitaan lisää työvoima- ja sosiaalipolitiikkaa. Työttömien tarvitsemat hyvinvointipalvelut ja sosiaaliturvapalvelut täytyy taata niin, etteivät ne muodostuisi esteeksi heidän työmarkkinavalmiuksia parantavalle koulutukseen hakeutumiselle. (Saari 2009, 294–296.) Hyvinvointivaltion tunnus on, että heikoimmista huolehditaan. Kuitenkin toisinaan poliittiset hyväkin tarkoittavat ohjeet eivät toimi käytännössä. Koulutus ja aktiivisuus täytyisi mahdollistaa jokaiselle, ja sen tulisi olla kannattavaa.

Kansaneläkelaitosten tukitoimet käsittävät erilaisia kuntoutumisen mahdollisuuksia, nuorten sekä aikuistenkin kuntoutuksen tarpeen selvittämistä. Kansaneläkelaitos järjestää ammatillista kuntoutusta työkyvyttömyyden

estämiseksi ja työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi. Kelan antama tuki voi olla työkokeilua, työhön valmennusta, ammatillisia kuntoutuskursseja sekä koulutuskokeilua. (Suomen hallitus 2013, 40.)

Kolmannen sektorin toiminta, erityisesti järjestötoiminta, on syrjäytymisen ehkäisyssä merkittävässä roolissa. Kansalaisjärjestöt toimivat tärkeinä kumppaneina julkisen sektorin kanssa terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä, ongelmien ehkäisyssä sekä uusien liiketoimintamallien kehittämisessä. Järjestöt tarjoavan tietoa, taitoa ja palveluita, mitä taas julkinen sektori ei tarjoa. (Lähteenmäki-Smith 2013, 13.)

Yhdistysten ja järjestöjen kautta mahdollistetaan ja osallistetaan nuoria ja aikuisia työllistämisen, tukitoiminnan sekä vapaaehtoistoiminnan avulla. Työllistämisen mallit ja työkokeilut auttavat työmarkkinoille paluussa sekä tutustumisessa. Tukitoiminnassa tuetaan erilaisissa elämäntilanteissa olevia selviämään arjen haasteista, esimerkiksi ryhmätoimintojen- tai tukihenkilötoimintojen avulla. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos i.a.)

Diakoniatyö on tärkeä osa syrjäytyneiden ihmisten tukemista. Diakoniatyö yhdessä kuntien ja järjestöjen kanssa mahdollistaa yhteisen avun huonompiosaiselle ihmiselle. *"Diakoniatyöllä ja kolmannen sektorin toimijoilla on todennäköisesti viranomaisia paremmat mahdollisuudet löytää ja ohjata palveluihin niitä ihmisiä, joiden kiinnittyminen terveys- ja sosiaalipalvelujärjestelmään on vähäistä."* (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

2.5 Diakoniatyö syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä

Kirkon tavoitteena on vahvistaa yhteisöjen kehittymistä ja ehkäistä syrjäytymistä, koska ihmisen kokemus kuulumisesta johonkin yhteisöön antaa hänen elämälleen merkitystä. Esimerkkinä yhteisöllisyyttä vahvistavasta toiminnasta ovat vertaistukiryhmät ja erilaiset kerhot sekä leirit. (Kirkkohallitus 2002, 11–12.)

Ihminen kohdataan kokonaisuutena diakoniatyössä. Taloudellisia asioita tai ongelmia ei voida erottaa muista ihmiseen liittyvistä asioista. Tukea, apua ja ohjausta saatetaan tarvita fyysiseen, psyykkiseen, hengelliseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Tällöin korostuu verkostotyön tärkeys ja yhteistyö eri asiantuntijoiden kanssa. Aineellinen tuki on vain osa auttamiseen kuuluvaa aluetta. (Helin ym. 2010, 170.) Tämän vuoksi haluamme kartoittaa työllämme diakoniatyön sielunhoidon kokemuksia kokonaisvaltaisesti. Helinin ym. (2010) mukaan kokonaisvaltainen kohtaaminen diakoniatyössä sisältää myös fyysisen ulottuvuuden. Diakoniatyöhön kuuluu terveysasioiden neuvontaa ja ohjaamista. Terveyden edistämistyö diakoniassa muuttuu yhteiskunnan muuttuessa. Vanhusväestön kasvu näkyy diakoniakentällä ohjaamis- ja neuvontatyössä. (Helin ym. 2010, 170.)

Hoidollisen neuvonnan yhteydessä on luontevaa katsoa kokonaisuutta ja kysyä asiakkaan muidenkin elämänalueiden kuulumiset. Tällä tavoin on mahdollista puuttua ennaltaehkäisevästi esimerkiksi syrjäytymiseen, alkoholisoitumiseen tai yksinäisyyteen. Ennaltaehkäisevä toiminta on parasta terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. (Helin ym. 2010, 170.)

Alueellinen kattavuus ja maksuttomuus diakoniatyön sektorilla tuovat enenevissä määrin asiakkaaksi vähäosaisia. Täysin julkisesta palvelujärjestelmästä pudonneita diakoniatyössä kohdataan vain satunnaisesti. Ihminen voi olla niin eristäytynyt, ettei kykene hakemaan apua miltään sektorilta. Jos omaiset tai ystävätkin puuttuvat, ei kukaan ota yhteyttä hänen puolesta. Tällaisessa asemassa olevien ihmisten löytämiseksi ei ole olemassa

riittäviä keinoja. Yhteiskunnan muuttuessa koko ajan yksilökeskeisemmäksi, eivät myöskään ulkopuoliset tee ilmoituksia, että henkilölle voitaisiin tarjota apua diakoniatyön osalta. Kirkon taloudellista apua toivotaan diakoniatyön vastaanotoilla, mutta kirkon avustamisvarat ovat niukat verrattaessa köyhien tyydyttämättömiin aineellisiin tarpeisiin. (Helin ym. 2010, 170.)

Diakonian tehtävää yhteiskunnan palvelujen täydentäjänä, ei korvaajana, on korostettu 1990-luvun laman jälkeen. Kuitenkin esimerkiksi leipäjonot, joita ennen kauhisteltiin näyttävät tulleet normaaliksi osaksi katukuvaa Suomessa. Jokaisella seurakunnalla on oikeus päättää diakoniatyönsä sisällöstä ja painotuksista. Seurakuntalaisilla ei ole lakisäättöisiä oikeuksia vaatia tiettyjä palveluja. (Kiiski 2009, 21–31; Helosvuori, Koskenvesa, Niemelä & Veikkola 2002, 35–70.)

Diakoniatyö on haluttu Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa tietoisesti rakentaa keskeiseksi osaksi seurakuntatyötä. Diakoniatyön reagoitiherkkyys ja joustavuus tulee säilyttää jatkossakin ja pystyä pitämään kiinni ytimeistä; hädän ääripäiden etsinnässä. Diakonia näkee ja puuttuu sosiaaliturvajärjestelmän aukkopaikkoihin ja epäkohtiin ja pyrkii mahdollisuuksien mukaan vaikuttamaan niihin korjaavasti. Ideaali olisi pystyä vaikuttamaan epäkohtiin jo ennakoivasti, mm. lainsäädäntöprosessissa. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuulostaa teoreettiselle, mutta on parhaimmillaan ennaltaehkäisevää ja asiakasta parhaiten tukevaa auttamista. Diakoniassa on sisällä etsivän työn luonne, jonka avulla eniten haavoittuvammassa tilanteessa olevat pyritään löytämään ja saattamaan apujen piiriin. (Kiiski 2009, 21–31; Helosvuori, Koskenvesa, Niemelä & Veikkola 2002, 35–70.)

Diakonia-avun tarpeen taustalla on usein pitkäaikaistyöttömyyttä, pätkätöitä, sairauslomia, rahan käytön ongelmia, alkoholiongelmaa, tulojen puutetta, kokonaiselämäntilanteen vaikeutta ja pitkittynyttä avun tarvetta. (Rättyä 2015, 19–20). Diakoniatyön painotukset ovat ohjaamisessa sekä henkisessä ja sosiaalisessa tuessa. Tämä tarkoittaa asiakkaan ohjaamista palvelujen käytössä, hänen asiansa ja oikeuksien puolustamista ja mahdollisuutta vertaistukeen. (Rättyä 2009, 20.) Auttamistilanteessa on huomioitava ihmisen

kokonaisvaltaisuus. Syrjäytyneellä ihmisellä on hengellisellä, sosiaalisella, psyykkisellä ja usein fyysiselläkin tasolla ongelmia. Purkamisen aloittamisessa on aina lähdettävä asiakaslähtöisesti. Ihminen puhuu pahaa oloaan ulos turvallisessa ilmapiirissä ja hänelle tulee antaa tilaa käsitellä tunteitaan. Häpeä on osatekijä monien riippuvuuksien synnyssä, ja se vaikuttaa mielenterveyteen. Häpeä muokkaa hengellisyyttä ja jumalakuvaa, ja sen käsittely on vaikeaa. Häpeä on normaali ihmisyyteen kuuluva tunne, mutta siitä voi tulla myös elämää haittaava kahle. Pahimmillaan häpeä estää tasapainoisen elämän ja hankaloittaa ihmissuhteiden luomista. Häpeän käsitteleminen auttaa usein ihmistä pääsemään irti myös riippuvuuksista. Häpeä voi poistua ja riippuvuudet voivat raueta käsittelemällä syy-seuraussuhteita. (Malinen 2010, 37–45.)

Ihmisarvon ja ihmisoikeuksien suojeleminen ja edistäminen ovat sielunhoidon keskeisiä päämääriä. (Latvus & Elenius 2007, 259). Puhuttaessa syrjäytymisestä prosessina on vaarana, että syrjäytymistä pidetään vääjäämättömänä seurauksena esimerkiksi ongelmallisesta lapsuudesta. Ennaltaehkäisyllä ja suojaavilla toimilla voidaan prosessi katkaista. Syrjäytymisvaara täytyy tunnistaa tukien aktivoimiseksi, mutta liian varhainen ihmisen leimaaminen syrjäytyneisyysprosessissa olevaksi voi pahimmassa tapauksessa kääntyä ennusteeksi syrjäytymisestä. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 136–138.)

Diakoniatyön taustalla syrjäytymistä vastaan tehtävässä työssä on Lutherin ajatus siitä, että meidän tulee rakastaa lähimmäistä, niin kuin Kristus rakastaa meitä. Luther uskoi voimakkaasti siihen, että ihmisen löytäessä Kristuksen ja tullessa uskoon, sitä seuraisivat rakkauden ja huolenpidon työt. Hän luotti, että hyvän jakaminen kasvaisi ja köyhyys poistuisi keskuudestamme ihmisten saavuttaessa oikean näkemyksen uskosta. Rakkautta ja hyvää jaetaan rakkauden tähden, ilman että siitä itse hyötyisi millään tapaa. (Kiiski 2009, 25–35.) Lutherin diakonianäyn teologinen perusta johti hyväntekeväisyysajattelusta siirtymisen sosiaalieettiseen ajatteluun, jonka tarkoituksena oli köyhyyden vähentäminen, jopa poistaminen. Kaupungeissa tämä merkitsi sosiaalikkassojen perustamista. (Arffman 2002, 160–161.)

Tänä päivänä sosiaalitoimisto on diakoniasta erillinen yksikkö ja taloudellinen auttaminen diakoniassa ensisijaisesti kertaluontoista. Pyrkimyksenä on tarjota kokonaisvaltaista apua asiakkaan ongelmiin. Asiakkaan ongelmien hahmottaminen vaatii aktiivista kuuntelua ja näkemistä taloudellisten huolien läpi niiden aiheuttajiin. Toisinaan taloudelliset huolet voivat olla niin merkittävät ja asioiden eteenpäin menemistä rajoittavat, että täytyy osata ohjata asiakasta niiden purkamisessa.

Diakoniatyöntekijän täytyy tuntea mahdollisuudet esimerkiksi velkojen maksusuunnitelmissa, velkaneuvonnan sisällöissä ja sen pariin ohjaamisessa, säätiöiden tuen hakemisessa, valtakunnallisen kirkon diakoniarahastosta ja hiippakunnan diakoniarahastosta. Takuusäätiön, Tukikummit ry:n ja Sipiläsäätiön ja akordirahaston esille tuominen ja hakemusten täytössä ohjaaminen on myös osa ammattitaitoa. (Rättyä 2012, 19–20.)

Taloudelliseen auttamiseen kuuluu talousarvio, joka antaa suuntaviivat työlle. Taloudellisen tilanteen ymmärtämisen kannalta diakoniatyöntekijän tulee selvittää sosiaalietuisuudet ja tuen saamisen edellytykset. Tulot, menot ja rahankäyttö selvitetään myös, ja usein se auttaa asiakasta näkemään kokonaiskuvan selkeämmin. (Rättyä 2012, 19–20.)

Antaessaan taloudellista tukea diakoniatyöntekijät kiinnittävät huomiota esimerkiksi työttömyyden ja sairauden välisiin yhteyksiin. Pitkäaikaissairauden seurauksena voi olla taloudellisia vaikeuksia ja siihen liitetynä työttömyys voi aiheuttaa suurenkin taloudellisen ja hyvinvoinnin vajeen. Diakoniatyön painotukset ovat ohjaamisessa sekä henkisessä ja sosiaalisessa tuessa. Tämä tarkoittaa asiakkaan ohjaamista palvelujen käytössä, hänen asiansa ja oikeuksien puolustamista ja mahdollisuutta vertaistukeen. (Rättyä 2012, 20.) Kristillistä yhteisöllisyyttä on kokemus kuulumisesta Jumalan kansaan. Sen perustana on yhteinen usko ja armo sekä lähimmäisen rakkauden välittäminen. Diakonisilla yhteisöillä on aina jokin hengellinen ulottuvuus (Thitz 2013, 20–21).

3 DIAKONIATYÖ JA SELUNHOITO

3.1 Sielunhoidon määritelmä

Sielunhoidoksi määritellään uskonnollisten yhteisöjen ja kirkkojen piirissä tapahtuvaa auttamista, jossa autetaan ihmistä myös psyykkisesti. Sisällöllisesti sielunhoidossa voidaan käsitellä psyykkiseen tilaan liittyviä asioita tai käsitellä hengellisiä asioita. Tutkimuksissa on voitu havaita, että onnistunut sielunhoito, esimerkiksi hengellisistä asioista keskustelut vaikuttavat ihmisen psyykkisen hyvinvointiin myönteisesti. Sielunhoidossa on mahdollista käsitellä uskonnollisia kysymyksiä, mutta myös ilman näiden asioiden käsittelyä on kyse sielunhoidosta. Sielunhoito on osa laajempaa auttamistyötä. (Kettunen 2013, 15–17.)

Sielunhoitokäsite löytyy suomalaisesta kirjallisuudesta ensimmäisen kerran mainittuna vuodelta 1838, jota ennen kaikki kirkon työmuodot olivat sielunhoitona pidettävää työtä. Vuodesta 1869 kirkkolain mukaan sielunhoito on jaettu kahteen osaan; yleiseen ja erityiseen sielunhoitoon. Yleinen sielunhoito liittyy laajaan ymmärtämiseen, jonka mukaan siihen kuuluivat kirkon julistus- ja opetustyö. Erityiseen sielunhoitoon kuuluivat ihmisen auttaminen hengellisessä ja siveellisessä hädässä sekä sosiaalinen toiminta eli diakonia. Tämän mukaan diakonia oli osa erityistä sielunhoitoa. Diakonia sijoitettiin sielunhoidon yhteyteen vuoden 1944 kirkkolaissa. (Kiiski 2009, 140.)

Sielunhoito ja diakonia erotettiin vuonna 1964 omiksi työalueiksi, kuitenkin monien korostaessa myös niiden yhteyttä toisiinsa. Diakonian ja sielunhoidon yhteistyötä on kokonaisvaltainen auttaminen. Kokonaisvaltainen ihmisen auttaminen on laaja-alaista asiakkaan henkiset, sosiaaliset ja aineelliset tarpeet huomioonottavaa työtä. (Kiiski 2009, 30–37.)

Lutherin mukaan sielunhoito on spirituaalista toimintaa ja merkitykselliseksi nousee ihmisen jumalasuhte. Lutherilla on kolme keskeistä asiaa sielunhoidossa; luottamus Jumalaan, yhteys Jeesukseen Kristukseen ja

tukeutuminen Raamatun opetukseen. Sielunhoitaja rukoilee ongelmista kärsivän puolesta ja tarvitsee myös itse esirukousta. Lutherilla oli sielunhoidossa esillä opetus, rippi ja spirituaalinen ulottuvuus, jotka jäivät useiksi vuosisadoiksi sielunhoidon keskeisiksi tekijöiksi. (Kiiski 2009, 26–28.)

Teologien ja diakoniatyöntekijöiden keskeinen työalue on sielunhoito. Lutherin mukaan se kuuluu yleisen pappeuden pohjalta jokaiselle kristitylle. Ihminen on psyykkis-henkinen ja ruumiillinen olento, ja tämä moniulotteisuus näkyy sielunhoidossa. Ihminen on kokonaisvaltainen, ja kokonaisuuden hahmottaminen edistää sielunhoitoa. Ihminen on kristillisen ihmiskäsityksen mukaisesti luotu elämään yhteydessä Jumalaan ja toisiin ihmisiin. Haasteita sielunhoidolle asettaa suurelta osin se, että sielunhoitotyön tärkein elementti on sielunhoitajan persoona. (Kiiski 2009, 229–230.)

3.3 Diakoninen sielunhoito ja auttamiskeinot

Diakonisessa sielunhoidossa ihmistä tarkastellaan fyysisenä, henkisenä, hengellisenä ja sosiaalisena luotuna. Sielunhoidollinen lähestymistapa on hyvin kokonaisvaltainen. Dosentti Esko Röykäs on teoksessaan *Kokonaisdiakonia* pohtinut diakonian ja sielunhoidon yhteyttä. Röykäs toteaa, että ihmistä on yritettävä auttaa kokonaisvaltaisesti, siis ilman hengellisen, ruumiillisen tai aineellisen tarpeiden erottamista. Tavoitteena on eheytyminen kaikkien ihmisen ulottuvuuksien kautta. Diakoniset ja sielunhoidolliset näkökulmat tulevat lähelle toisiaan. Ihmisen auttamisessa tarvitaan sielunhoidon ja diakonian yhteistyötä. (Röykäs 2006, 169–171.)

Diakoninen sielunhoito on asiakaslähtöistä, joten toimintamuodon sisältö vaihtelee autettavan tarpeiden mukaan. Kokonaisvaltaisessa sielunhoidossa työntekijällä on mahdollisuus hyödyntää ammatillista osaamistaan monipuolisesti. Ihmisen auttamisessa voidaan hyödyntää muitakin auttamisen lähestymistapoja. (Kiiski 2009, 156.)

Sielunhoidossa lähtökohtana on kristillisen kirkon viitekehys, joka näkyy sielunhoitajan kristillisenä uskona ja sielunhoidon transsendenttisessä ulottuvuudessa. Jumala on salatulla tavalla läsnä keskusteluissa ja ominaispiirteenä on vuorovaikutus, joka laajenee rukoukseen ja liturgiseen elämään. (Gotho´ni 2014, 15.) Sielunhoitoon tulevan ihmisen ymmärtämisessä auttavat erilaiset lähestymistavat. Historiaa tarkasteltaessa nähdään kulloisenkin ajan korostusten ja tulkintojen heijastumat lähestymistavoissa. Tulkintakehys on erilainen teologiassa ja psykologiassa. Ihmisen ymmärtämiseen tarvitaan molempia. (Gotho´ni 2014, 13.) Sielunhoidolla autetaan ihmistä oikeaan suhteeseen Jumalan, lähimmäisen, itsensä ja koko luomakunnan kanssa. (Elstad 2009, 21).

Sielunhoidon tulee koskea koko ihmistä ja hengelliset asiat ovat tärkeitä. Sielunhoidossa pelastuskysymykset ovat myös tärkeitä. Sielunhoidon päämäärä on auttaa ihmistä elämään oikein suhteessa Jumalaan, lähimmäisiin, omaan itseen ja luomakuntaan. (Elstad 2009, 45.) Auttamisen tulee heijastaa aitoa välittämistä ja sen keskeisin voimavara on rakkaus. Parantavan rakkauden lähde on kristillisessä sielunhoidossa Jumala itse. Rakkaus on syvin tarpeemme, koska meidät on alun perin luotu yhteyteen Jumalan kanssa, joka on rakkaus. (Välimäki 2013, 20.)

Sielunhoidon asiakas on tietoinen siitä, että sielunhoitaja edustaa kristillistä uskoa. Sielunhoitajan oman hengellisyyden hoitamisella on merkitystä, hänellä tulee olla valmius keskustella uskoon ja hengellisyyteen liittyvistä asioista. Vastentahtoisesti ketään ei saa ohjata Raamatun sanan tai rukouksen avulla, mutta keneltäkään ei myöskään saa kieltää osallisuutta armosta. (Gotho´ni 2014, 49.) Sielunhoito ja muunlainen keskustelu on ollut vuosia noin puolet diakoniatyön kontaktien sisällöstä. Sielunhoidollisessa keskustelussa saadaan uusia oivalluksia jäsentelemällä asioita ja tunteita. (Helin ym. 2010, 68–69.)

Kohdatessa eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä, sielunhoidon tarve määritellään aina yksilöllisesti. Sielunhoito voi olla lyhyt kohtaaminen tai pidempi sielunhoidollinen yhteys. Lyhyissä kohtaamisissa mahdollisuudet vaikuttaa ihmisen sielunhoidollisiin ongelmiin ovat erilaiset kuin pidemmässä yhteydessä. Kuitenkin kummassakin tapauksessa apu voi olla tärkeä. Lyhyet kohtaamiset

usein johtavat pidempiin sielunhoidollisiin kohtaamisiin. Pidemmän tukea antavan prosessin kautta mahdollisuudet auttaa ihmistä monipuolistuvat. Tämä on tärkeä ottaa huomioon sen vuoksi, että ihmisen tervehtyminen on yleensä pitkä prosessi. (Välimäki 2013, 27.)

Kertaluontoisessa kohtaamisessa keskitytään useasti asian kokonaisuuteen tai yhteen asiaan. Pidemmissä kohtaamisissa taas keskitytään ns. elämänmaiseman kuvaamiseen eli perehdytään ihmisen elämään kokonaisvaltaisemmin. Elämänmaisemaa kuvaa hyvin vertaus, jossa taidemaalari tekee taulua monessa eri tasoissa ja vaiheissa, samoin ihminen apua etsiessään kuvatessaan omaa elämäänsä liittyviä asioita eri näkökulmista. Ihminen saa kertoa vapaasti ja omalla tahdillaan elämänsä tapahtumista, omista tunteistaan ja toiveistaan. (Välimäki 2013, 28–32.)

Suomalaisen lähimmäiskeskeisen sielunhoidon uranuurtaja Irja Kilpeläinen edustaa sielunhoitokeskustelua, jossa ilmapiiri pysyy lähimmäiskeskeisenä, avoimena ja asiakaslähtöisenä ilman kiirettä. Yhteyttä kuvaa hyvin helminauha-vertaus, jossa ihmisen herkät sisimmän kannalta merkittävät asiat voivat tulla esiin kuin helminauha, yksi helmi kerrallaan. (Kiiski 2009, 29,39–40.)

Sielunhoitajan omat tunteet, kokemukset, mielipiteet, hetken mielihoiteet, tiedot ja asiat helposti nousevat pintaan. Tämän vuoksi olisi hyvä, jos sielunhoitaja pystyisi käsittelemään asioita omakohtaisesti, etenkin jos omaan elämään on hiljattain tullut kriisejä tai vastoinkäymisiä. (Välimäki 2013, 32–35.)

Sielunhoitajalla on hyvä olla asiantuntijuus liikkua oman mukavuusalueensa ulkopuolella muuttuneissa toimintaympäristöissä. Sielunhoidossa asiantuntijuus edellyttää oman toiminnan ja kokemuksen reflektointia. Työnohjaus antaa mahdollisuuden pysähtyä ja tehdä kysymyksiä työnohjaajan toimiessa sielunhoitajalle peilinä ja keskustelukumppanina. Työnohjauksella on myös merkitystä sielunhoitajan omien rajojen asettamisessa ja työn arvioinnissa. (Gotho´ni 2014, 211–213.) Oman työn arviointi ja ammatillinen tietopohja auttaa tutustumaan asiakkaaseen ilman tuomitsevia näkökulmia. (Oksanen 2014, 79.)

3.4 Sielunhoidon hengellisiä välineitä

Sielunhoidon apukeinoja on monenlaisia. Hengellisistä elementeistä yleisin sielunhoidon apukeino on rukous. Rukous merkitsee ihmisen yhteyttä Jumalaan, se on ihmisen ja Jumalan välinen dialogi. Rukous koetaan avautumisena Jumalan vaikutukselle, sekä ilon ja surun jakamisena Jumalan kanssa. Rukous on mahdollisuus, jonka sielunhoitaja voi ehdottaa asiakkaalle, mikäli ilmapiiri on sille avoin. (Gotho´ni 2014, 53–54.) Rukoileminen on luontevaa yhdessä, mikäli asiakas niin haluaa. Kysyminen on tahdikasta ja ammatillista. Rukous ei saa olla hoitotilanteessa yllätys, eikä rukous saa sisältää mitään sellaista, mihin asiakas ei voi yhtyä. Sielunhoitajan tulee olla fyysisesti ja psyykkisesti läsnä ja kohdistaa kaikki huomio asiakkaaseen puheeseen. Eläytymisessä ja myötätunnon osoittamisessa ei saa tapahtua ylilyöntejä. Empatian avulla sielunhoitajalla on ymmärrystä ja henkilökohtaista lämpöä, mutta samaistuminen asiakkaan tilanteeseen tai kannanotto ristiriitoihin eivät kuulu ammattilaisen työnkuvaan. (Elstad 2009, 18.)

Rukouksen tulee olla muodoltaan ja sisällöltään sellainen, johon asiakkaalla on mahdollisuus yhtyä. Tulkinnan varaa sanamuodoille ei kannata jättää, siksi moni käyttääkin valmiita rukouksia. (Pykäläinen 2010, 38.) Sielunhoidossa Jumala pääsee vaikuttamaan omilla voimavaroillaan ja puuttumaan uudistamalla ja pyhittämällä. Rukous on ihmeellinen lahja vapaaehtoisena, siitä ei voi tehdä pakotettua mallia. Sielunhoitajalla on vastuu asiakkaasta ja yhteisen rukouksen tulee sopia molemmille osapuolille. Mikään ei estä sielunhoitajaa rukoilemasta ennen kohtaamista ja sen jälkeen, mikäli se ei yhteisesti ole sopinut. (Elstad 2009, 85.)

Muita hengellisiä elementtejä sielunhoidossa ovat Raamatun käyttö ja musiikki. Raamatun käyttö sielunhoitotyössä antaa mahdollisuuden käydä läpi laajaa tunnekirjoa. Raamatun henkilöiden tunteiden läpikäyminen ohjatusti, antaa mahdollisuuden tarkastella omia tunteita niiden rinnalla. (Gotho´ni 2014, 50–52.) Musiikin avulla voi tulla kosketetuksi ja ilmaista sellaisia tunteita, joille ei löydy sanoja. Musiikki antaa tukea ja voimia monille ihmisille, virret ovat

rukousta ja Jumalan puhetta. Luther uskoi musiikin parantavan ihmisen.
(Gotho´ni 2014, 56–57.)

4 TUTKIMUS

4.1 Tutkimustehtävät

1. Millaisia kokemuksia itseään syrjäytyneenä pitävillä ihmisillä on diakoniatyön sielunhoidosta omalla kohdallaan?
2. Millaisia kehittämissuunnitelmia heillä on sielunhoitotyön parantamiseksi?

4.2 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaiseen tiedonkeruuseen perustuva tutkimus, joka perustuu todellisen elämän kuvaukseen ja jossa opinnäytetyön tekijät ovat vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Elämän todellisuus on moninainen, ja sitä ei voida pirstoa osiin. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisemman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym. 2010, 161.) Tämän vuoksi valitsimme tutkimustyyppiksemme laadullisen tutkimuksen.

Tyypillisiä piirteitä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on, että aineistoa kootaan todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi ym. 2010, 161). Tavoitteemme oli saada syrjäytyneeksi itsensä tuntevien oma ääni kuuluviin. Ihminen oli tutkimuksessamme tiedonkeruun instrumentti. Pyrkimyksenä oli paljastaa jotakin odottamatonta ja uutta, jonka vuoksi hankittua aineistoa tarkasteltiin yksityiskohtaisesti. Tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme puolistrukturoidun eli teemahaastattelun sekä osallistuvan observoinnin.

Teemahaastattelu on toimiva metodi siinä tarkoituksessa, että haastateltavien oma ääni ja näkemys tulevat esille. (Hirsjärvi ym. 2010, 155.) Laadulliseen tutkimukseen valitaan sellaisia ihmisiä, joilla on omakohtaisia kokemuksia

tutkittavasta aiheesta, jotta he voivat kuvata tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi ym. 2010, 166–168.)

Kysymysten järjestys tukee haastattelua ja mahdollistaa asioiden selkeän esityksen. Etuna on joustavuus, kysymykset on mahdollista toistaa ja väärinkäsitykset pystytään oikaisemaan haastatteluvaiheessa sanamuotoja selventämällä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.) Haastattelussamme esitettiin tarkkoja kysymyksiä tietyistä teemoista, mutta vastaukset olivat avoimia. Haastattelussa voidaan tarvita käsitteiden aukaisua haastateltaville. Haastattelumme kysymyksiä sanavalintoihin paneuduimme teorian tiedon kautta ja huomioimme kysymysten asettelussa haastateltavien sosiaalisen maailman. Haastateltavan koulutus ja ymmärrystaso on huomioitava haastattelussa. Haastattelijan tulee varmistaa, että haastateltava on ymmärtänyt kysymyksen oikein. (Ruusu vuori & Tiittula 2009, 23–25.)

Haastattelijat olivat perehtyneet teorian tietoon kysymysten takana ja pystyivät avaamaan käsitteitä haastattelun kuluessa ymmärrettäviksi. Haastattelulla on päämäärä; tutkimustehtäviin vastauksien saaminen. Tämän tiedon intressin vuoksi haastattelijat kannustaa vastaamaan kysymyksiin haastattelun edetessä ja ohjaa keskustelua fokusoiden sitä teemoihin. (Ruusu vuori ym. 2009, 23–25.) Puolistrukturoidussa haastattelussa eli teemahaastattelussa korostetaan metodologisesti ihmisten tulkintoja ja heidän antamia merkityksiä asioista. (Tuomi ym. 2013, 75).

Tämän opinnäytetyön haastateltavat olivat ihmisiä, jotka tuntevat itsensä syrjäytyneeksi ja ovat saaneet jossakin elämänsä vaiheessa diakoniatyön sielunhoidollista apua. Tavoitteena oli haastateltavien omien kokemusten esille tuominen. Haastateltavilta saatu tieto kuvaa heille tärkeitä asioita aiheesta. Myös kehittämisideoita diakoniatyölle oletimme tällä menetelmällä saatavan. Varsinaisena kohteena haastattelussa on inhimillisen kokemusten merkitykset, eli sen esille nostaminen mikä on jo koettu, mutta ei tietoisesti ajateltu. Kokemukset ovat aina henkilökohtaisia, ja analyysivaiheessa on tärkeä muistaa, että kokemukset voivat poiketa yleisistä käsityksistä. Vain tämän ymmärtämällä on mahdollista onnistua analyysissä niin, että juuri haastateltavien oma näkemys tulee esille. (Tuomi ym. 2013, 34–35.)

Aineiston yleistettävyyteen tarvittava haastateltavien määrä on laadullisessa tutkimuksessa epäselvä. Koska tutkimus ei pyri tilastolliseen yleistykseen, keskityimme aineiston antamaan ymmärrykseen kokemuksesta; sen syvyyteen ja kestävyteen. (Tuomi ym. 2013, 85.) Haastattelua tehdessä on myös arvioitava jälkihoito. Tutkimusaihe voi nostaa esille menneisyydestä jonkin kipeän asian, joka tulee uudelleen mieleen. Haastattelukysymyksien heikkous on ennako-oletus, joka on kysymyksen sisällä. Kysymykset rakennettiin niin, että niihin on mahdollista vastata avoimesti. (Tuomi ym. 2013, 81–89; Hirsjärvi ym. 2010, 166–168.)

Osallistuvasta observoinnista puhutaan, kun tutkija on fyysisesti läsnä tutkimuskohteessa. Osallistumisen aste voi vaihdella ja se määräytyy aina aineistonkeruutarpeen mukaan. Ajatuksena on, että tutkijalle hahmottuvat alkuun lainalaisuudet ja rutinit tutkittavasta kohteesta tai ilmiöstä. Havainnointi on suoritettava koko ajan tutkimustehtävää pohtien. (Tuomi ym. 2013, 82–83)

Osallistuvaa observointia käytimme lähtökohtaisesti selvittääksemme syrjäytynyt-käsitteen sopivuutta työhömmme, koska käsite on ollut leimaava. Osallistuvassa observoinnissa tiedonhankinnan tärkeäksi muodoksi muodostuvat sosiaaliset vuorovaikutustilanteet. Tärkeää on ymmärtää tutkittavien toimintaa ja ajatuksia. (Tuomi ym. 2013, 82.) Tärkeää on päästä sisälle tutkittavaan yhteisöön (Vilka 2007, 44). Opinnäytetyön tekijöiden omat oletukset eivät saa näkyä observoinnin aikana, vaan tekijöiden kuuluu olla huomiota herättämättä kohderyhmän keskellä. (Ruusuvuori ym. 2009, 103–110.) Opinnäytetyön tekijät huomioivat tämän pukeutumisessa ja käytöksessä. Perehtyneisyys tutkittavien kieleen ja maailmaan auttaa sanoittamaan tekstiä tutkittavan ryhmän käyttämän termistön mukaiseksi. (Tuomi ym. 2013, 92.) Osallistuvaa ja tarkkailevaa havainnointia kannattaa suunnata tiettyyn aiheeseen, riippuen myös tutkimusongelmasta. (Vilka 2007, 44.) Käytimme kohdistettua haastattelua osallistuvassa havainnoinnissa. Näin saimme kattavammin tietoa tutkittavasta aiheesta, syrjäytyneisyys-käsitteen käytöstä.

Ruoka-apupaikoille ja kierrätyskeskusten lähistölle laitettiin ilmoitus, jossa kerroimme tutkimuksesta ja esittelimme opinnäytetyön tekijät (liite 1). Lomakkeessa oli yhteystiedot, joiden avulla halukkaat haastateltavat ottivat

yhteyttä tutkimukseen osallistumiseksi. Opinnäytetyön tekijät esittivät myös suullisesti lomakkeen sisällön ja kriteerit ja kertoivat tutkimuksesta ihmisille heidän omassa sosiaalisessa ympäristössään. Otoksen koko ratkaistiin saturaatiolla. Kun aineisto alkaa toistaa itseään eikä tiedonantajat tuo tutkimustehtäviin enää uutta tietoa, otosjoukon koko on sopiva ja voimme uskoa aineiston riittävän tuottamaan sen teoreettisen peruskuvion, joka on mahdollista saada (Tuomi ym. 2013, 87).

Haastateltavat olivat 18–75 -vuotiaita, mikä takaa mahdollisemman laajan kuvan eri ikäryhmien syrjäytyneisyyden kokemuksesta. Jokaisen ihmisen vastaus oli tärkeää tietoa meille, jotta voisimme kehittää työtämme tulevassa ammatissamme diakonissoina. Haastateltavat ottivat yhteyttä opinnäytetyön tekijöihin, mikäli kokivat halukkuutta osallistumiseen. Vapaaehtoisuus oli pohjana tähän haastateltavien keruutapaan. Tutkimusmenetelmien valinnassa suuri merkitys on luottamuksen rakentamisessa. Luottamuksen rakentamiseen kuuluu, että haastattelija kertoo totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta ja tietojen luottamuksellisuudesta. (Ruusuvuori ym. 2009, 41.)

Lisäksi haastattelumme intiimiys huomioon ottaen kerroimme haastateltaville heidän anonymiteettisuojastaan. Heidän henkilöllisyytensä pysyy anonyyminä koko tutkimuksen ajan. Otoksen valintaan liittyen on aina olemassa mahdollisuus, että haastattelija tulee tahtomattaan ohjanneeksi haastateltavan näkökantaa kysymysten muotoilun kautta. (Ruusuvuori ym. 2009, 48.) Laadimme kysymykset yksiselitteisiksi. Tavallisimmat virheet ovat johdattelevat kysymykset. Testasimme haastattelun skeptisillä ja kriittisillä vastaajilla, koska on olemassa mahdollisuus, että opinnäytetyöntekijöinä sokeudumme omalle haastattelulomakkeellemme. (Mäkinen 2006, 93.)

4.3 Tutkimusympäristön kuvaus

Haastattelutilanteessa on selkeä alku ja loppu. Haastattelun keskustelua rakennetaan kysymysten ja vastausten kautta. (Ruusuvuori ym. 2009, 24–25.) Haastattelua ei yleensä mielletä tietokilpailuksi, ja siksi siihen osallistuminen on yleisesti mieluisaa. Ihmisen korostaminen tärkeänä tiedonantajana nostaa hänen itsetuntoaan ja tärkeäksi kokeminen lisää sitoutumista tutkimukseen. Haastateltava tuntee olevansa osa jotakin tärkeää ja merkittävää. Hänen mielipiteellään on arvo ja sen julkituominen voi parantaa toistenkin asemaa. Haastattelu auttaa kattavan aineiston saamisessa. (Tuomi ym. 2013, 74.)

Kysymysten antaminen etukäteen haastateltaville lisää myös tiedonsaannin laaja-alaisuutta. Haastateltava ehtii perehtyä aiheeseen ja palauttaa asiasta mieleensä mahdollisimman paljon. Haastattelun etuna on myös se, että haastattelijan on mahdollista toimia samalla havainnoitsijana. Ilmeet ja eleet kertovat haastattelijalle esimerkiksi siitä, voiko kyseisestä aihepiiristä saada enemmän tietoa, vai onko asia parempi jättää vähemmälle käsittelylle esimerkiksi sen epämiellyttävyyden vuoksi. Vähäsanaisuus voi kieliä siitä, että aihepiiristä ei nouse tutkimuksen kannalta esille mitään merkittävää ja aihepiirin turha syventäminen voi aiheuttaa sen, että ne aihepiirit, joista tietoa olisi voitu myönteisessä mielessä saada jäävät myös vajaiksi. Negatiivinen ajatus voi nostaa torjuntaa haastateltavassa. (Tuomi ym. 2013, 74.)

Haastatteluun on mahdollista valita juuri ne haastateltavat, joilta tietoa on saatavissa kattavasti aiheesta. Kutsu, joilla haastateltavia tavoitellaan rajaa kohderyhmän sellaiseksi, että heillä on aiheesta omakohtainen kokemus. Haastattelijan tehtävänä on pitää haastattelu aiheessa ja aikataulussa. Jos aiheesta poiketaan kovin kauas, tutkija palauttaa haastattelun takaisin viitekehyykseen. (Tuomi ym. 2013, 74.)

Huomioiden haastateltavien ryhmän, pidimme haastattelun korkeintaan tunnin mittaisena. Osallistuvan observoinnin aikana selvisi, että syrjäytyneenä itseään

pitävien ihmisten on usein vaikea keskittyä pitkiä aikoja tai pysyä paikallaan kovin kauaa. Tupakalla käynti tapahtuu noin puolen tunnin välein. Tämän huomioimme haastattelupaikan valinnassa. Osallistuvasta observoinnista saamien tulosten perusteella haastattelussa huomioimme myös turvallisuuden ja haastattelukysymysten tekstit.

4.4 Haastattelun toteutus

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelua ohjasi tutkimuksen tavoite. Haastattelut tapahtuivat yleisissä tiloissa, kuten kirjastoissa ja hiljaisissa kahviloissa sekä kotona. Kotona tapahtuneet haastattelut toteutettiin niin, että mukana oli haastateltavan lisäksi luotettava ihminen. Yksin emme menneet haastateltavien luokse turvallisuussyistä. Tapaamiset sovittiin puhelimitse. Tapaaminen sisälsi opinnäytetyöntekijöiden ja tutkimuksen esittelyn. Lisäksi tapaamisella korostettiin haastateltaville heidän tärkeyttään tutkimuksen kannalta ja tutkimuksen luottamuksellisuutta.

Lähestymistapamme oli yksilökeskeinen. Huomioimme koko prosessin ajan haastateltavan näkökulman. Haastattelijan ja haastateltavan perspektiivien vaihdettavuus kuuluu keskustelun perusmekanismeihin. Koska haastattelijat ja haastateltavat usein edustavat erilaista sosiaalista maailmaa, on tärkeää tarkastella asiaa haastateltavan näkökulmasta ja haastattelijan on esitettävä asiansa niin, että toinen pystyi sen ymmärtämään. Näkökulmaeron huomioimme haastattelua analysoidessa. (Ruusuvuori ym. 2009, 36.)

Haastattelijat esittää jokaiselle haastateltavalle samat kysymykset, mutta ei tarjoa valmiita vaihtoehtoja vastauksiksi. Kysymyksiä voidaan aukaista varmistamaan, että haastattelijat ja haastateltavat ymmärtävät sen samoin. Eteneminen haastattelussa tapahtuu haastateltavan tahdissa, haastattelijat pitää kuitenkin huolta rajauksesta, että aihepiiri pysyy haastattelun teemoissa. Tutkimusaihe tuottaa monitahoista tietoa ja siksi haastattelu on

tutkimuskysymysten kannalta paras vaihtoehto saada tietoa ilmiöstä. (Tuomi ym. 2013, 74–77.)

Haastattelun alussa on tärkeää luoda ns. yhteistä maaperää. Tämä tapahtuu vaihtamalla ajatuksia jostakin neutraalista aiheesta esimerkiksi säästä. Tämän jälkeen haastattelija selvittää oman roolinsa ja kertoo tutkimuksesta ja sen tavoitteista. Tämän tarkoituksena on lisätä yhtenäisyyttä haastattelijan ja haastateltavan välille. Nauhoituslupa kysyttiin ”Small talkin” jälkeen, kun siirryttiin haastatteluun. (Ruusuvuori ym. 2005, 24–25.)

Filosofisena ongelmana on ihmiskäsitys. Millainen haastateltava ihminen on ja millaista häneltä saatava tieto on luonteeltaan? Tietokysymyksenä on ymmärtäminen ja tulkinta. Ymmärtäminen on aina tulkintaa ja tulkinnan pohjalla on ymmärrys aiheesta. (Tuomi ym. 2013, 34–35.) Haastatteluissa haastateltavilla on kristillinen ihmiskäsitys ja pidimme yllä ajatusta siitä, että jokainen on oman elämänsä asiantuntija ja osaa parhaiten kertoa siitä, mikä juuri hänelle on hyväksi. (Tuomi ym. 2013, 75.)

4.5 Aineiston analyysi

Käytimme työssämme kvalitatiivista sisällönanalyysia. Opinnäytetyön tekijöiden tavoitteena aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on etsiä tekstimuotoisesta aineistosta merkityssuhteita ja kokonaisuuksia, joilla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysi aloitetaan aineiston litteroinnilla eli muuttamisella tekstimuotoon. Aineistoa käydään läpi pilkkomalla ja tiivistämällä sitä. Haastattelut suoritettiin kevään 2015 aikana, ja haastateltavilla oli mahdollisuus vaikuttaa haastattelupaikkaan. (Hirsjärvi ym. 2010, 162; Tuomi ym. 2013, 91–97.)

Analyysimme perustui työssämme suurelta osin haastattelurunkoon. Käsitteiden määrittämiseen liittyi paljon osallistuvaa observointia; ilmiön seuraamista ja kuvailua. Analyysin lopputulos on aina tutkijan ajattelua ja pohdintaa. Kentältä kerätty materiaali ja ilmiöön perehtyminen antavat tutkijoille mahdollisuuden ymmärtää tutkimuksen viitekehystä paremmin. Tulosten luotettavuuden ja analyysin onnistumisen vuoksi tutkijan perehtyneisyys asiaan ja ilmiöön on ensiarvoisen tärkeää. Perehtyneisyyteen kuuluu kerätyn aineiston lisäksi taustalla vaikuttava teoretieto. (Tuomi ym. 2013, 91–98.)

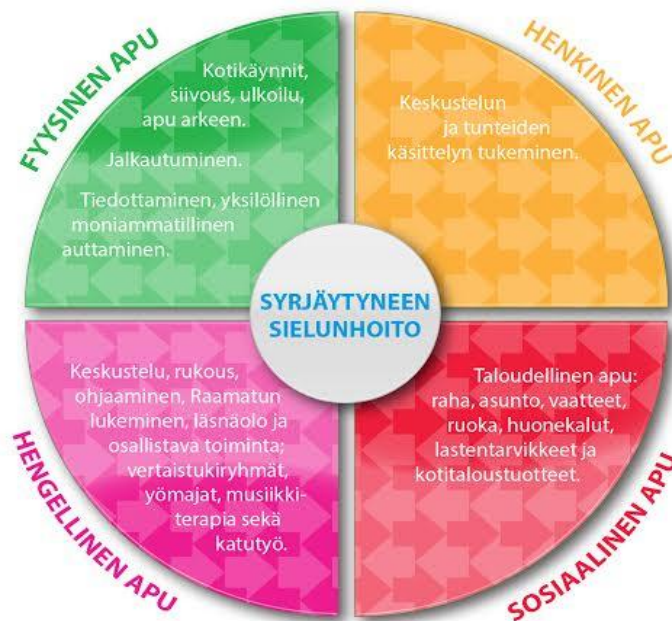
Tutkimusaineiston analyysi alkoi jo kenttätöväiheessä ja jatkui litteroinnin kautta kohti lopullista analyysia. Karkeat luokat hahmottuivat ensimmäisillä analyysikierroksilla, ja analyysia jatkettiin tarkentaen niitä osakategorioihin. Analyysia ohjasi valmiskehys, joka oli luotu aikaisemman tiedon perusteella. Opinnäytetyön tekijät käyttivät eri värejä luokittelun apuna ja aloittivat vertailun. Tehdyt luokitukset kyseenalaistettiin tässä vaiheessa analyysikierrosta ja jatkettiin omien päätelmien ja luokitusten tarkastelua. Siitä syntyi lopullinen tulos eli analyysi synnytti tulkinnan. Analyysi tapahtui tiedonantajien ehdoilla.

Jaoin haastattelutulosten kautta sielunhoidon kokemukset neljään osa-alueeseen kokonaisvaltaisen avun kautta: fyysiseen, henkiseen, hengelliseen sekä sosiaaliseen tukeen ihmisen kokonaisuuden huomioiden. Tämä jaottelu syntyi aineiston analyysin perusteella. Jaottelun perustana oli ihmisen eri ulottuvuudet, jotka liittyvät hyvin tiivisti toisiinsa. (Kiiski 2009, 12.) Sielunhoidon kokemukset vastaavat meidän ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme, millaisia kokemuksia syrjäytyneillä ihmisillä on diakoniatyön sielunhoidosta? sekä toiseen tutkimuskysymykseemme, millaisia kehittämissideoita heillä olisi sielunhoitotyöhön?

Fyysinen apu käsittää toiminnalliseen ja tiedottamiseen liittyvät asiat, kuten: kotikäynnit, siivous, ulkoilu, apu arkeen ja jalkautuminen. Tiedottaminen tarkoittaa näkyvyyttä, mainostusta ja tiedonkulkua. Yksilöllinen moniammatillinen auttaminen sisältää oman elämän asiantuntijana toimimisen,

oman päätösvallan, autettavien ohjaamisen sosiaali- ja terveystieteiden virastoihin, nettisivustojen käytön sekä kirjallisuuden käyttöä.

Henkinen apu käsittää keskustelun ja tunteiden käsittelyn kautta tukemisen. Hengellinen apu tarkoittaa tuloksissa keskustelua, rukousta, ohjaamista, Raamatun lukemista ja läsnäoloa sekä osallistavaa toimintaa, kuten vertaistukiryhmät, yömajat, musiikkiterapiaa ja katutyö. Sosiaalinen apu käsittää taloudellisen avun, johon kuuluvat raha, asunto, vaatteet, ruoka, huonekalut, lastentarvikkeet ja kotitaloustuotteet (kuvio 1).

KUVIO 1. SYRJÄYTYNEEN SIELUNHOITO

4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on antanut ohjeistuksen huolellisuuteen ja rehellisyyteen tutkimuksessa ja näitä ohjeita olemme noudattaneet työssämme. Tutkimusaineiston keräsimme osallistuvan observoinnin ja haastattelujen kautta. Haastateltavat ottivat tutkijoihin itsenäisesti yhteyttä näkemänsä ilmoituksen perusteella (liite 1).

Tutkimukseen osallistuneita informoitiin ensimmäisestä yhteydenotosta alkaen tutkimuksen tavoitteesta, tarkoituksesta ja haastattelun sisällöstä. Tutkittaville kerrottiin osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta lopettaa tutkimukseen osallistuminen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Tutkittavilla oli mahdollisuus ottaa yhteyttä tutkijoihin näkemänsä ilmoituksen perusteella, jossa oli selkeästi kerrottu opinnäytetyön tekijöiden yhteistiedot. Sähköpostia käyttäville lähetettiin Webropolin kautta haastattelukysymykset ennakkoon ja muut saivat ne paperiversioina ennen haastattelua. Materiaali oli tutkijoiden hallussa, eikä sitä ole mahdollista ulkopuolisen tahon nähdä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a.)

Tutkimukseen liittyvää lähdekirjallisuutta sekä tutkimuksia on raportissa käytetty asianmukaisella tavalla lähdeviitteet merkitsemällä. Sisällönanalyysi soveltui analyysimenetelmäksi tutkimuksessa, koska sen avulla oli mahdollista käyttää erilaisia lähestymistapoja aineistoon. Aineistot opinnäytetyöntekijät analysoivat itse. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97–98.)

Aineiston analyysi tehtiin opinnäytetyön tekijöiden kanssa yhteistyönä, jolloin tarkastaminen ja tulosten saaminen ytimekkäiksi onnistui parhaiten. Olemme opinnäytetyön tekijöinä vastuussa luotettavuuden toteutumisesta tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Arvioimme koko prosessin aikana keräämämme tutkimusaineistoa ja kuinka aineistonkeruu on tapahtunut menetelmänä (haastattelu) huomioiden myös tekniikan (nauhoitus, Dragon

dictation-sovellus). Tutkimuksen tiedonantajat valittiin kutsun kautta ilmoittautuneiden joukosta niin, että he täyttivät siinä mainitut kriteerit (liite 1).

Haastateltavat saivat mahdollisuuden lukea tutkimuksen tulokset ennen julkaisua. Haastateltavat elävät omassa maailmassaan, jossa kieleen ei kuulu vaikeita termejä tai sivistyssanoja. Asiat täytyy esittää selkeästi ja ymmärrettävästi. Haastateltavien kanssa varmistimme keskinäisen ymmärryksen niin, että haastateltavat saivat sanoittaa kysymyksen jälkeen sen omalla tavallaan ja aukaisimme kysymyksen yhdessä. Opinnäytetyön tekijöillä oli kysymysten lisäksi tarkentavia kysymyksiä ja aukaistuja käsitteitä käytössä lisäselvennyksiä varten. Nämä lisäävät tutkimuksen totuudenmukaista tulkintaa. (Tuomi ym. 2013, 140–142.)

Litterointi tapahtui heti haastattelun jälkeen joko manuaalisesti kirjoittamalla nauhoitteet tai Dragon dictation -sovellusta käyttämällä. Dragon dictation-sovelluksen tekstiä verrattiin nauhoitettuun tekstiin ja väärin menneet ilmaisut korjattiin vastaamaan alkuperäistä sanomaa. (Tuomi ym. 2013, 109.) Uskottavuutta tutkimukselle lisäsi se, että opinnäytetyön tekijät ovat olleet tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa aiemmin. Opinnäytetyön tekijät ovat tehneet työtä sekä vapaaehtoistyötä syrjäytyneeksi itsensä tuntevien parissa. Lisäksi kahden kuukauden jakso osallistuvana havainnoijina lisäsi ilmiön ymmärtämistä ja hahmottamista. Itsearviointi koko prosessin ajan auttaa opinnäytetyön tekijöitä pysymään puolueettomina. Ymmärrys siitä, että aiemmat kokemukset ja asenteet vaikuttavat ymmärtämiseen. Niiden tietoinen jättäminen pois tutkimuksesta lisää luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2004, 206.)

4.7 Tutkimuksen eettisyys

Olemme perehtyneet tutkimuksen eettisyyden periaatteisiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimien ohjeiden ja eettisyyteen liittyvän kirjallisuuden kautta. Huomioimme tutkimuksessamme ihmistieteitä koskevat eettiset periaatteet, jotka jaetaan kolmeen osa-alueeseen. Näitä ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyyden ja tietosuojan huomioiminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a.)

Haastateltavien saamiseksi päädyimme ilmoitukseen. Tähän liittyi eettisiä kysymyksiä. Haastateltavia ei saa houkuttaa millään palkkioilla, ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus täytyy tulla ilmi (Mäkinen 2006, 88). Opinnäytetyön tekijöiden on turvattava haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuus. Ilmoitukseen vastaaminen ilmentää sen, että haastateltava on itse vapaaehtoisesti ottanut yhteyttä opinnäytetyöntekijöihin. Myös kieltäytyminen osallistumasta tutkimuksen missä vaiheessa tahansa on osa vapaaehtoisuutta. (Kankkunen & Vehviläinen- Julkunen 2009, 177–178.)

Anonymiteettiin päädyimme asian arkaluontoisuuden ja leimautumisen vuoksi. Anonymiteetin säilyttäminen lisää opinnäytetyön tekijöinä vapauttamme ja vältymme miettimiseltä, voiko tutkimus aiheuttaa tutkittavalle haittaa. Henkilöllisyyden salaamisen lupaus helpottaa myös tietojen keruuta; ihmiset rohkenevat puhua asioista avoimemmin. Tutkittavien henkilöllisyyden salaamiseksi on erilaisia keinoja käytettävissä. Numeroilla viittaus tutkittaviin on käyttökelpoinen menetelmä, mikäli tutkittavien henkilöimistä vaaditaan. Tutkimuksessa voidaan käyttää fiktiivisiä nimiä. Tässäkin täytyy varmistaa, ettei tutkittavia voida tunnistaa heidän taustansa paljastamisen kautta. (Mäkinen 2006, 114–115.) Päädyimme tutkittavien kohdalla siihen, että emme käytä numeroita tai fiktiivisiä nimiä edes tutkimustulosten suorissa lainauksissa tunnistettavuuden vuoksi.

Lähdekritiikki kuuluu myös eettiseen toimintatapaan, ja suosimme primaarilähteitä eli ensikäden lähteitä. Lisäksi huomioimme lähteittemme ajankohtaisuuden. Nauhurin käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta, sillä

pystyimme käymään läpi tarkasti haastattelun aikana käydyt keskustelut. Nauhat tuhottiin heti aineiston analyysin jälkeen yksityisyyden ja tietosuojan vuoksi. Mahdollinen ristiriita saattaa syntyä, kun tutkija pohtii, kuinka suojata tutkittavansa ja kuitenkin raportoida rehellisesti. Tätä ongelmaa silmälläpitäen pyrimme varmistamaan haastateltavan ymmärrys tutkimustilanteesta. Analyysi- ja raportointivaiheessa suojasimme tutkittavia ja raportoimme ilmiöiden ja teemojen tasolla yleisesti. Vahvuus tutkimuksen aineistonkeruussa on monipuolisuudessa ja pitkäaikaisuudessa. (Tuomi ym. 2013, 82–84.)

5 OSALLISTUVASTA OBSERVOINNISTA JA HAASTATTELUSTA SAATUJEN TULOSTEN ARVIOINTIA

5.1 Osallistuva observointi

Menimme ihmisten pariin paikkoihin, jossa uskoimme löytyvän mahdollisia itsensä syrjäytyneiksi kokevia ihmisiä. Osallistuvasta observoinnista tutkimusaineiston käsittely tapahtui uudelleen lukemisen kautta ja käyttäen kvalitatiivista sisällönanalyysia. Yhteiset nimittäjät poimittiin eri teemojen alle ja opinnäytetyön tekijät käyttivät eri värejä eri teemoihin. Teoriakehukseen saatiin mukaan heti alkuvaiheessa paljon tietoa kohteen sisästä. Induktiiviset analyysit pyrkivät paljastamaan odottamattomia seikkoja, ja laadulliset menetelmät eli mm. osallistuva havainnointi ovat sen aikaansaamiseksi käyttökelpoisia keinoja. (Hirsjärvi ym. 2010, 164.)

Kuuntelimme leipäjonoissa ja kierrätyskeskuksissa ihmisten keskusteluja. Keskusteluissa nousseet asiat kirjoitettiin muistiin. Tutkittaville kerrottiin tarkasti, että keskustelussa he ovat täysin anonyymeinä. Osallistuva observointi tapahtui kahden kuukauden aikana.

Havainnoinnista opinnäytetyön tekijät saivat tärkeää tietoa tutkittavasta kohteesta, ja tämä auttoi haastattelukysymysten laadinnassa. Reliabiliteetti nousi kohderyhmän koon myötä. Kuitenkin sen antama tieto palveli opinnäytetyötä ja antoi pohjan haastattelurungolle ja myös turvallisuusasioiden huomioimiseen haastattelutilanteissa.

Neljäkymmentäkolme ihmistä vastasi, etteivät kokeneet syrjäytynyt-termiä leimaavaksi ja kokivat kuuluvansa syrjäytyneiden ryhmään. Kaksi ihmistä ei ymmärtänyt kysymystä kieliongelmiensa vuoksi ja kolme vastaajaa ei kokenut olevansa syrjäytyneitä. Tuloksena kyselystä opinnäytetyön tekijät saivat tärkeää tietoa siitä, ettei kohderyhmään kuuluneet kokeneet syrjäytynyt-termiä leimaavaksi. Reliabiliteetti nousi kohderyhmän koon myötä ja validiteetti

määrittelyvaiheessa toteutui, koska kysymyksessä oli kaksi mahdollista vastausta; kyllä – ei, joten tulkinnalle ei jäänyt tilaa.

Opinnäytetyön tekijöiden omat oletukset eivät saa näkyä observoinnin aikana, vaan opinnäytetyön tekijöiden kuuluu olla huomiota herättämättä kohderyhmän keskellä. (Ruusuvuori ym. 2009, 103–110.) Opinnäytetyön tekijät huomioivat tämän pukeutumisessa ja käytöksessä.

5.2 Haastattelutulokset ja johtopäätökset

Haastattelimme opinnäytetyöhön viisitoista ihmistä, jotka ottivat meihin yhteyttä ilmoituksemme perusteella. Saimme haastateltavat ilmoituksiemme: suullisen sekä kirjallisen ilmoituksen perusteella. Suullinen ilmoitus tarkoittaa, että monet ihmiset olivat kuulleet mahdollisuudesta osallistua tutkimukseemme toisten ihmisen kautta ja sitä kautta ottivat yhteyttä opinnäytetyön tekijöihin. Haastateltavat ottivat yhteyttä puhelimitse halukkuudestaan osallistua haastatteluun. Jokaisella heistä oli kokemus syrjäytyneeksi, syrjityksi tulemisesta elämänsä aikana ja jokainen heistä osallistui haastatteluun vapaaehtoisesti.

Haastattelijoiden kanssa olimme puhelimesta käyneet läpi pääpiirteet haastattelukysymyksistä ja kriteereistä sekä tutkimuksen luottamuksellisuudesta. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelut ovat luottamuksellisia ja niistä ei tule ilmi heidän henkilöllisyytensä. Haastattelutilanteessa kysyimme luvan nauhurin käyttöön. Nauhurista kerroimme, että nauhoitetut keskustelut tuhoamme heti aineiston analyysin jälkeen. Kaikki haastateltavat suostuivat nauhurin käyttöön.

Haastattelun alussa keskustelimme kuulumisista, jotta opinnäytetyön tekijän ja tutkittavan välille muodostuisi luottamus paremmin. Haastattelut alkoivat kysymyksien esittämisellä ja niiden tarkentamisella. Jaoimme sielunhoidon

kokemukset neljään osa-alueeseen kokonaisvaltaisen avun kautta: fyysiseen, henkiseen, hengelliseen sekä sosiaaliseen tukeen. Nämä jaotellut osa-alueet kertovat meidän tutkimuskysymyksiimme selkeän vastauksen sekä sielunhoidon kehittämisen osa-alueet myös.

Haastateltavat olivat saaneet apua diakoniatyöntekijöiltä sielunhoidon kautta. He arvostivat paljon saatua apua. Apu oli konkreettista ja monipuolista.

”Minä olin jo antanut periksi, olin umpikujassa. Joka paikassa mistä olin yrittänyt saada apua, en saanut. Ei kuulu meille -asenne jäi vahvasti mieleen ja suututtaa vieläkin. Ystävä neuvoi diakoniatyöntekijän ja menin sinne ilman odotuksia. Ensimmäisen käynnin aikana oltiin jo saatu velkomisasiat soitetuksi, tilattua aika lääkärille, sovittua TE- keskukselle menemisestä ja lähdin ulos ruokaosoitus kauppaan kädessäni. Se umpikujan seinä murskattiin edestä ja pääsin taas kappaleen matkaa eteenpäin.”

”Tuntui, että oli oikeasti kuunneltu minun juttuja. Sielunhoitaja lopuksi totesi, että kirjoittaa minulle ruokalapun kauppaan, kun sen mielestä minulla ei voinut kyllä kaiken jälkeen olla rahaa ruokaan. No ei ollutkaan, mutten viitsinyt pyytää. Kyllä tuntui, että ymmärretään ja oli kyllä makeeta ostaa hedelmiä pitkästä aikaa.”

”Tosi paljon auttoi. Kun oli tosi vaikeeta kotona, kun kelasin, niin työntekijä soitti ja kysyi mitä kuuluu. Kun se kuuli puhelimesta miten heikoilla oon, niin se tuli kotiin ja vei minut kävelemään. Tuntu tosi hyvälle, en ollu käynyt ulkona viikkoihin, kun oli jotenki niin ahistavaa. Toi rantareitti me menttiin ja oli aivan tosi huojentava reissu. Sai taas valonpilkahuksen elämään. Minä sain olla minä, eikä yritetty muuttaa, kun kuljettiin rinnalla ja ei tuomittu.”

”Kuinka joku voi ajatella, että ne tietää mikä minulle on hyväksi? Enkö minä itse sen tiedä, jos joku? Voisivat miettiä, miltä niistä itsestä tuntuisi, jos vaikka minä menisin niille kertomaan miten niiden tulisi minun mukaan elää.”

Haastateltavista kaikki olivat saaneet sielunhoidollista tukea diakoneilta, joita puhuteltiin myös tukihenkilö-nimellä. Joissakin haastattelussa tukihenkilö tarkoitti jotain toista henkilöä kuin diakoniatyöntekijää. Nämä erilliset tukihenkilöt olivat seurakunnan jäseniä, jotka olivat käyneet samoja asioita läpi elämässään kuin nämä haastateltavat, mutta olivat selviytyneet niistä. Nyt he ovat tukemassa toisia. Voisimme sanoa, että he ovat ”kokemusasiiantuntijoita.” He auttavat ihmisiä vapaaehtoisesti.

”Mää oon saanut perheelleni apua sielunhoidollista, tukihenkilöltäni diakonilta ja vieläkin hän on edelleen tänä päivänä tukihenkilö minun perheessäni.”

”On ollut yksi diakoniatyöntekijä, joka lähti tukemaan mua, kun lähdin koevapauteen.”

”Yksi ihminen on erityisesti auttanut, tukihenkilöni. Olen soittanut hänelle. Hän on monesti auttanut...” Tämä ihminen, josta mainitsin, olen lapsesta asti tuntenut hänet. Hän on auttanut. Hän kävi meillä, kun olin pieni (haastateltavan äiti tarvitsi myös apua ja sai apua tältä tukihenkilöltä.) Kun muutin pois kotoa, olen ottanut hänet tukihenkilökseni.”

Kaikissa haastateltavien elämäntilanteissa apu oli ollut pitkäkestoista. Haastattelun alussa kävimme läpi haastateltavien kanssa, mitä tarkoitamme lyhytkestoisuudella ja pitkäkestoisuudella. Lyhytkestoisen määrittelimme enintään kahdeksi tapaamiskerraksi ja pitkäkestoisen enemmän kuin kahdeksi tapaamiskerraksi. Koska apu oli usein kokonaisvaltaista, pitkäkestoisuus oli edellytyksenä, että apua saatiin paremmin.

”Tukihenkilön kanssa on käyty keskusteluja monia vuosia. Melkein viikossakin monta kertaa keskustellaan asioista.”

”Apu on ollut pitkäkestoista. Joka päivä on erilainen, mutta kumminkin tulee semmoisia päiviä, että ihminen tarvitsee apua ja mä oon itse semmoinen ihminen, että mä hankkiudun heti pyytämään apua.”

”Tukihenkilöni on monesti auttanut. Pitkäkestoisesti.”

5.2.1 Henkinen apu

Haastateltavien henkinen apu oli ollut tarpeellista erityisesti, kun oli ollut vaikeaa elämässä tai perheessä oli sattunut surua, masennusta tai menetyksiä. Haastateltavien taustalla oli ollut jo lapsuudesta ja nuoruudesta asti omaan perheeseen liittyen arkaluonteisia asioita. Nämä asiat olivat vaikuttaneet haastateltavien elämään. Haastatteluista tuli ilmi mm. päihteiden väärinkäyttö, rikokset sekä tunteista pelko, häpeä, syyllisyys sekä turvattomuus. Useimmilla haastateltavilla oli taustalla rikkinäisiä ihmissuhteita, jotka olivat entisestään

tuoneet epävarmuutta haastateltavien elämään. Monet kertoivatkin, että huono seura turmelee hyvät tavat.

”Elämänkriisistä yksi tai niin kuin muutamakin hyvin konkreettisesti on jäänyt mieleeni. Se mitä ennen uskoontuloa olin, käytin päihteitä hyvinkin paljon ja tyttäreni vaikeat asiat on ollut semmoisia, että on jouduttu käymään läpi ja edelleen joudutaan käymään läpi niitä.”

”Mun sisäinen maailma oli niin rikottu. Se lähti jo silloin pienestä asti, mitä olen nähnyt perhe-elämässä. Isä oli juoppo ja äiti hommasi rahat. Näin niitä tappeluita. Mun äitiä aina hakattiin ja sitä kautta jäi syvät arvet. Siellä on se yksi syy ja sukulaisten menettäminen. Rupesin juomaan niihin tuskiin ja pelkoihin. Mää kuljin aina ase päällä sitten. Kahta asetta kannoin mukana koko ajan. Mää halusin suojata itseäni ja perhettäni. Tää oli mun mottoni. Tänä päivänä ei tartte enää, kun Raamattu on minun aseeni. Näkökanta on muuttunut ihan täydellisesti. Jeesus Kristus on tullut mun elämään asumaan, niin luotan häneen ihan täydellisesti ja olen antanut mun elämäni hänelle kokonaan.”

Rankoista asioista ja kokemuksista huolimatta useat ihmiset olivat löytäneet toivon ja oman uskon, jotka tänä päivänäkin kantavat. Useat haastateltavista olivat selviytyneet rankoista elämän kokemuksista ja halusivat kertoa, että vaikka olisi kokenut kovia elämässä, niistä voi selvitä Jumalan avulla ja ihmisten tuella. Tunteista viha oli muuttunut rakkauteen.

5.2.2 Hengellinen apu

Haastatteluvastauksista tuli ilmi, että sielunhoidollinen apu oli ollut keskusteluapua, rukoilemista sekä kokonaisvaltaista tukea antavaa apua omaan elämäntilanteeseen, yleensä silloin kun oli ollut erityisen vaikeaa. Tuki koettiin erityisen tärkeäksi haastateltavan itsensä mutta myös hänen perheensä vuoksi.

Haastatteluista kävi ilmi, että koko perheen tukeminen oli tärkeää. Kuuntelu oli auttamisessa ensitekiä. Auttajana ei pidetty pelkästään sellaista, joka ratkaisisi ongelmat, vaan pelkkä kuuntelukin oli jo tärkeää. Vaikeiden asioiden jakamisessa ja auttajan aktiivisella kuuntelulla oli merkitystä.

“... hän on ottanut sillä lailla mun perheeni, että hän haluaa kuulla meitä eikä jakaa ite niitä omia ajatuksia... ja on ollut välillä niitä raskaita aikoja. Perheelläni on elämänkriiseistä jäänyt jotakin sinne syvälle, että ilman Jumalaa ja tätä minun tukihenkilöäni, ei olisi selvitty eikä oltaisi tässä.”

“Vaikka toinen ei muuta kun kuuntelee vaan, sekin on hyödyllistä. Saat purkaa omaa sielua, mitä sulla on siellä sisimmässä. Kyllä se vapauttaa.”

Sielunhoidollisesta alueesta tärkeäksi nousi hengellinen tukeminen. Ihmiset olivat kokeneet kovia elämässään ja heillä oli ollut paljon vastoinkäymisiä elämässään. He halusivat kertoa omasta uskoontulostaan ja siitä, kuinka diakonit ja tukihenkilöt olivat olleet merkittävässä roolissa hengellisten asioiden tukemisessa. Hengellinen tukeminen käsitti Raamatun lukemisen yhdessä sekä rukoilemisen. Tukihenkilön luotettavuus nousi tärkeäksi, koska ihmisillä oli ollut huonoja kokemuksia jo lapsuudesta ja nuoruudesta asti. Monet ihmiset olivat pettäneet heidän luottamuksensa.

“Silloin alkuaikoina, kun tulin uskoon. Silloin tukihenkilöni kanssa paljon keskusteltiin asioista ja rukoiltiin yhdessä niistä.”

“Tänä päivänä yleensä mun elämässä ainakin on niin petetty likeltä. Läheiset, mitä voi olla. Luottamus on lähtenyt sitä kautta. Kuvastaa sitä kenen kanssa olen kasvanut ja jotka on huolehtinut musta ja opettaneet kaikki.”

”Se, että on saanut semmoisen niinku luottavuuden ja heidän kanssa pystyn keskustelemaan ja rukous on auttanut.”

Diakoniatyöntekijä oli ollut auttamassa koko perhettä, ei vaan avuntarvitsijaa. Perheen muitakin ihmisiä autettiin yhdessä avuntarvitsijan kanssa. Ihminenhan on osa jotain, mihin hän kuuluu. Perhe oli hyvin tärkeä haastateltaville ja diakoniatyöntekijät olivat tämän asian huomioineet antaessaan kokonaisvaltaista apua.

”Tukihenkilö(diakoni) vei uskovaisia kirjoja tyttärelle. Tyttäreni oli lastenkodissa, kun hän karkaili. Kävi tyttären kanssa siellä rukoilemassa myös. Tuki tytärtä siellä, että hän lupasi sille, että hän ei enää karkaa kotoa, vaan pääsisi ulos sieltä. Ei ois ulospäässyt sieltä ellei tukihenkilö ja me vanhemmat olisi luvattu sitä. Tukihenkilö on ollut hyvä ja on vieläkin. Sehän on mejän kanssa tosi paljon tekemisissä.”

Joissakin haastatteluissa sielunhoidollinen apu, etenkin hengellinen apu oli johtanut oman jumalasuhteen vahvistumiseen sekä sen kautta elämää mullistavaan muutokseen. Haastatteluissa tuotiin hyvin selkeästi ilmi, millaisia haastateltavat olivat aiemmin olleet, mutta miten tukihenkilön, diakoniatyöntekijän sekä Jumalan avulla he olivat päässeet irti päihteiden väärinkäytöksistä sekä rikoksista. He olivat eheytyneet tunnetasolla vihasta sekä anteeksiantamisessa.

”Tietenkin se on auttanut todella. Vaikka juttelet Jumalan kanssa, niin ihmisen kanssa on tärkeää jutella. Vaikka toinen ei muuta kun kuuntelee vaan, sekin on hyödyllistä. Saat purkaa omaa sielua, mitä sulla on siellä sisimmässä. Kyllä se vapauttaa. Me mun tukihenkilön kanssa oltiin, niin monesti vaan itkettiin kumpikin. Häntä koski se, mitä kerroin hänelle. Kertoi, että hän ei voi käsittää, että on semmoinen elämä ollut.”

Musiikilla oli suuri vaikutus ihmisten elämään. Musiikin avulla voi tulla kosketetuksi ja ilmaista sellaisia tunteita, joille ei löydy sanoja. Musiikki antaa tukea ja voimia monille ihmisille, virret ovat rukousta ja Jumalan puhetta. Luther uskoi musiikin parantavan ihmisen. (Gothóni 2014, 56–57.)

Hengellinen apu oli johtanut toisilla oman jumalasuhteen vahvistumiseen ja rukouselämän aktivoitumiseen. Musiikkiterapia hengellisen avun muotona oli koettu eheyttäväksi ja virkistäväksi terapiamuodoksi. Jumalasuhteen vahvistumista ja virkistymistä omassa elämässä oli koettu laulujen sanoman ja rytmin kautta. Myös uusia ystäviä oli terapiassa löytynyt ja kuoroharrastusta oli mietitty musiikkiterapian jälkeen.

”Se kanttorin kanssa musajuttu oli siisti, en ollut soittanut kitaraa sitten nuoruusvuosien, oli se hetki ja kaikki muu katosi”

5.2.3 Sosiaalinen apu

Sielunhoidollisen avun kokonaisvaltaisuus tuli ilmi haastatteluista. Keskustelu- ja kuunteluapu ovat tosi tärkeitä auttamisen muotoja, mutta jos ihmisellä ei ole ruokaa tai vaatteita, niin sanottuja tavallisia tarpeita täytettynä, niin muilla asioilla ei ole merkitystä. Taloudellinen apu tuli ilmi jokaisessa haastattelussa jollain tavalla, sillä ihmisen kokonaisvaltaisessa auttamisessa aineellinen apu on osa sielunhoidollista auttamista. Diakoniatyöntekijä oli auttanut taloudellisesti hätätilanteessa. Haastateltavilla oli esiintynyt asunnottomuutta jossain elämänsä vaiheessa.

“Kun xxx:ssa [kodittomien asuntolassa] olin, mulla oli rahallisia vaikeuksia, silloin diakoni auttoi mua siellä. Diakoni on antanut nämä tietokoneet ja nämäkin sohvat minulle. Sillä on semmoinen yhdistys, minne ihmiset tuovat tavaroita. ...“Mulla on eroja ollut, pieni eläke ja kalliit vuokrat ja vaatemenoja ja semmoisia. Oon saanut ruoka-avustuksia. Apua olen saanut, mitä olen tarvinnut.“

Diakoniatyöntekijä oli ottanut huomioon ihmisen kokonaisuutena; apuineen ja tarpeineen. Yksilöllisyys eri avunmuodoista oli huomioitavaa. Toiselle ihmiselle riittää taloudellinen apu, kun taas toinen voi tarvita apua paljon syvällisemmin, kuten pitkäaikaisen keskustelun kautta.

”Kaikkensa se mejän tukihenkilö auttoi ja antoi meille, että hän oli niin rinnalla meidän kanssa. Joka aamu hän aloitti rukoilemalla, kävi mejän luona päivittäin, hommasi meille monia asuntoja eri paikkaan ja sitten se, että hän oli oikeasti niinkö numero kaksi meidän perheessä. Jumala oli ykkönen ja hän oli numero kaksi.”

Haastatteluista tulivat ilmi myös varattomuus ja köyhyys. Ruoka-apu, taloudellinen ja rahallinen apu olivat merkittävässä roolissa, kun rahaa ei ollut tai se oli vähissä. Vähävaraisuus oli suurimmassa osassa haastatteluista mukana. Kuitenkaan aineellinen apu ei ollut jäänyt vain aineelliseen, vaan siinä samalla oli autettu konkreettisissa elämän asioissa.

”Diakoni osti ruokaa, kun mulla ei ollut. Antoi mulle näitä huonekaluja ja tietokoneen, kun mulla ei ollut ja astioita, kun mulla ei ollut tosiaan yhtään mitään. Kyllä se auttoi sydämestä asti. En voi moittia sitä, että kyllä se auttoi. Tarpeeseen nämä oli, kun ei mitään ollut. Köyhä eläkeläinen olen, kun jalka mennyt kolarissa. Ei ole helppoa.”

”On ollut justiin taloudellista apua, ollaan oltu aika tiukoillakin.”

”On ollut yksi diakoniatyöntekijä, joka lähti tukemaan mua, kun lähdin koevapauteen. Se oli tukena mulle siinä ohjelmassa. Se kävi juttelemassa ja puhumassa kotona. Pikku hiljaa on kypsynyt tämä uskonelämä sieltä lähtien. Hän on muutenkin auttanut meitä taloudellisesti. Tiukkaa on ollut tänä päivänä taloudellisesti. On saanut vähä apua.”

Haastateltavat toivoivat, että olisivat saaneet enemmän rukoilemista, keskustelua sekä yleensäkin sielunhoidollista tukemista. Jotkut olivat pettyneet ystäviinsä, jotka eivät vastoinkäymisten tullessa auttaneetkaan. Masennusta, ahdistusta sekä asunnottomuutta oli ollut taustalla, ja niihin haluttiin lisää apua. Apu oli toki riittänyt sillä hetkellä, mutta säännölliseen sekä hyvin pitkäaikaiseen tukeen oli joillakin haastateltavilla toiveita.

”Olin silloin enemmän toivonut keskusteluapua, kun olin ahdistunut xxx:ssa [kodittomien asuntolassa]. Se on semmoinen juoppojen maja, se on hirviän likainen, siellä saa tauteja. Se on ihan mahdoton paikka. Mun ukko repi mun kaikki vaatteet, mää olin ihan alasti, mulla ei ollut ku yhdet vaatteet, mää niitä hinkkasin jatkuvasti. Kyllä mää tosi masentunut olin silloin eikä talosta ollut mittää tietoa.”

5.2.4 Fyysinen apu

Kirkon tiedottamisen puutteellisuudesta kerrottiin vastauksissa. Asiakkaista suurin osa oli kuullut diakoniatyöstä ystävän tai tuttavän kautta, ja katutyössä kohtaamiset olivat alkaneet diakoniatyöntekijän paikalla olosta. Lehdissä tai muissa medioissa ei diakoniatyön sielunhoidosta ollut mainintaa ollut haastateltavien mukaan.

Monissa vastauksissa tuli esille, että asiakas oli mennyt ilman ajanvarausta työntekijän luokse ja hänet oli joko otettu heti vastaan tai annettu aika, jolloin tulla paikalle. Haastatteluissa annetut esimerkit joustavuudesta olivat kotikäynnit sekä asiakkaiden tukeminen virastoissa, lääkärissä, ulkoilussa tai kahvilassa käymisessä. Moni oli saanut hyviä ja toimivia kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä diakoniatyöntekijän tukiessa. Oli ohjattu esimerkiksi sosiaalitoimiston ja käräjäoikeuden kanssa asiainnissa. Tulosten mukaan

asiointi joissakin virastoissa aiheuttaa ahdistusta ja asiat jäävät helposti hoitamatta pahan olon vuoksi. Tällaisissa tilanteissa sielunhoitajan läsnäolo on merkityksellistä asioiden eteenpäin saattamiseksi.

”Kuulin diakoniajutuista kaverilta, en mie tienny mitään, että kirkossa on tällasta. Luulin, että sunnuntaina pappi ja kanttori on paikalla jumalanpalveluksessa ja muuten siellä Afrikassa tehdään töitä.”

5.2.5 Sielunhoidon kehittäminen asiakkaiden näkökulmasta

Kehittämisehdotuksia diakonian sielunhoitoon tuli jokaiselta haastateltavalta. Kehittämisehdotuksista tuli ilmi verkostotyö, mikä onkin diakoniatyössä tärkeää. Haastatteluvastauksissa ehdotettiin, että eri auttajien kanssa tehtäisiin yhteistyötä, jonka kautta auttamisen eri muodot ja vaikutukset olisivat tehokkaampia. Saataisiin monipuolisesti apua, jotta syrjäytyneet pääsisivät jaloilleen elämässään. Tärkeää on myös oikea auttamisen asenne, kun kohtaamme erilaisia ihmisiä. Jotkut haastateltavista olivat kokeneet syrjintää elämässään. Syrjäytyneetkin ovat rakkautta tarvitsevia ihmisiä vaikka ulkokuori näyttäisi muuta.

”Se on se tukiverkosto. Yleensäkin niinkö, jos diakonit lähtevät tekemään tämmöistä sielunhoitoa. Mää uskon, että moni voisi olla siinä ryhmässä. Yhteistoimisesti miettiä, että mitä vois tämän ihmisen kohdalla tehdä ja lähinnä sitäkin tarkoitin, että ei suuna päänä mene.”

”Ihmisetkin ei kato sitä romania kunnolla, että on joutunut myöskin tämmöisen syrjintään monta kertaan. Esimerkiksi meillä on luvattu joku asunto, niin sitä ei sitten ookaan enää huomenna eli jos tänään on luvattu, niin huomenna ei oo enää. Mekin ollaan ihmisiä, meillä on sydän paikallaan ja mekin tarvitaan apua ja me annetaan apua, jos joku tarvii. Ei katsota siihen ihmisen ulkokuoreen, että se sisin on kaikista tärkein ja mitä sielu puhuu toiselle.”

Kehittämisehdotuksista tulivat vahvistukset asioille, että välittävä kuunteleminen, keskusteluapu ja hengellinen tukeminen ovat tärkeitä sielunhoidollisessa auttamisessa. Kun kohtaamme syrjäytyneitä ihmisiä,

kohtaamme kovia kokeneita ihmisiä. Heidän auttamisessaan on tärkeää ottaa huomioon ihminen kokonaisuena rankkoineen taustoineen ja tekoineen. Tärkeää on pysähtyä yhden ihmisen kohdalla kerrallaan, kuunnella häntä ja välittää juuri hänestä. Pelko ei saisi olla esteenä auttaessamme näitä ihmisiä. Perustarpeet, kuten asunto, ruoka ja vaatteet, ovat ensisijalla. Näiden asioiden jälkeen voitaisiin lähteä ihmisen kanssa puhumaan rankoista sielunhoidollisista asioista. Ihminen on todellakin kokonaisuus.

”Kuuntele aina sitä toisen ihmisen puhetta ja ohjaa sitä Jumalan tielle ja näissäkin tulee varmaan semmoisia tilanteita, että ihmiset on käynyt niinku kovan elämän. Moni saattaa olla alkoholisoitunut ja narkkari ja niitähän yleensäkin pelätään niinku emmä voi kohtaa sitä. Mutta ne ovat ihmisiä ja ei ne kaikki oo semmoisia, miltä ne näyttävät. Siellä kuitenkin on joku lähtökohta, mistä se on alkanut.”

Haastattelutulosten kehittämisehdotukset koskivat myös aineellista auttamista. Monesti kovin syrjäytyneet ihmiset eivät jaksakaan mennä diakonian vastaanotolle tai se on iso kynnyks heille. Kotikäynteihin toivottiin kehittämistä niin, että apu saavuttaisi myös niitä ihmisiä, jotka asuvat kodittomien paikoissa ja kadullakin. Syrjäytyneitä auttaessa pitää olla kärsivällinen. Jos muutosta ei ole näkyvissä ihmisten elämässä heti, auttamistyötä kannattaa silti jatkaa. Työ kantaa hedelmää ajallaan.

”Olisin silloin enemmän toivonut keskusteluapua, kun olin ahdistunut xxx:ssa [kodittomien asuntolassa]. Se on semmoinen juoppojen maja, se on hirviän likainen, siellä saa tauteja. Se on ihan mahdoton paikka. Mun ukko repi mun kaikki vaatteet, mää olin ihan alasti, mulla ei ollut ku yhdet vaatteet, mää niitä hinkkasin jatkuvasti. Kyllä mää tosi masentunut olin silloin eikä talosta ollut mittää tietoa.”

”Keskustelut ovat aina hyviä, olla avoin ja rohkea myös itsekin siinä. Monet ovat sulkeutuneita. Diakoniatyöntekijän kanssa olen keskustellut paljon, hän on ollut rohkea ja rukous on tärkeitä. Rukoilla heidän kanssaan. Ei saa luovuttaa, jos muutosta ei tule heti, vaan jatkaa. Monesti sekin piisaa, kun joku istuu sun vierellä. Tuntee, että joku on heidän kanssaan, vierellä kulkijana. Kuunnella, mitä asiaa ihmisillä on. Ei saa väkisin ketään Raamatulla lyödä päähän.”

Kävimme haastateltavien kanssa keskustelua kehittämisehdotuksista. Erityinen asia nousi sieltä ilmi heidän kertomanaan, että ne kaikista syrjäytyneet ihmiset ovat monesti kaduilla. Heillä ei ole asuntoa tai he asuvat kodittomien asuntoloissa. Olisi tärkeää diakoniatyöntekijöiden mennä kohtaamaan näitä

ihmisiä ja keskustelemaan heidän kanssaan kaduille ja asuntoloihin. Ne ihmiset ovat juuri niitä avuntarvitsijoita, joista kukaan ei välitä. Tällaista apua tarvitaan. Tärkeää on pitää silmät avoimina ja mennä rohkeasti kohtaamaan näitä ihmisiä siellä, missä he ovat.

6 POHDINTA

6.1 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu

Aloitimme opinnäytetyön kirjoittamisen syyskuussa 2014, jolloin koulutuksessamme opinnäytetyö tuli ajankohtaiseksi. Olemme molemmat tehneet aikaisemmin opinnäytetyön. Syrjäytyneisyys oli selvä valinta työmme aiheeksi, omien töidemme perusteella. Opinnäytetyön työelämälähtöisyys oli oleellinen perustamme. Alussa pohdimme vaihtoehtoa, että olisimme haastatelleet asiakkaiden lisäksi myös työntekijöitä. Päädyimme rajaamaan aiheen syrjäytyneiksi itsensä kokeviin asiakkaisiin, jotta heidän oma äänensä tulisi mahdollisimman hyvin esille tutkimuksessamme.

Työmme alussa perehdyimme Kiisken (2009) tutkimukseen henkilökunnan käsityksistä sielunhoidosta. Kirjan lopussa Kiiski antaa jatkotutkimusaiheen sielunhoidon asiakkaiden kokemusten osalta (Kiiski 2009, 261). Tällöin vahvistui ajatuksemme aiheen valinnasta ja rajauksesta. Kiisken tutkimustulosten vertailu omien tutkimustulostemme kanssa oli antoisaa ja antoi laajan kuvan sielunhoitotyöstä. Se ei kuitenkaan estänyt asiakkaiden äänen kuulumista, ja tämä oli päämäärämme.

Opinnäytetyön myötä olemme perehtyneet kirjallisuuteen, joka kertoo sielunhoidosta, syrjäytyneisyydestä, rukoilemisesta ja auttavasta kohtaamisesta. Perehtyminen on laajentanut näkökulmaamme sielunhoidosta ja hengellisyydestä. Hengellisyys jokapäiväisessä elämässä oli meille molemmille luonnollinen asia, mutta opinnäytetyöprosessi auttoi ymmärtämään, että hengellisyys ilmenee monenlaisena eri ihmisillä. Jokainen kokee sen omalla tavallaan ja oma tapa on ainoa oikea itselle. Ymmärrys siitä, että jokainen ihminen on oman elämänsä paras asiantuntija, laajeni elämän jokaiselle alueelle.

Sairaanhoitajana ja terveydenhoitajana helposti kasvamme kiinni työminään, jossa ohjaamme asiakasta ulkoapäin hänen valinnoissaan. Ymmärrämme myös sen, että mikäli Jumala ei ole mukana toiminnassamme ja tekemisessämme, emme saa aikaan kovinkaan toimivia ratkaisuja. Rukouksen merkitys kirkastui prosessin aikana. Konkreettisesti huomasimme usein opinnäytetyötä kirjoittaessa, että asiat alkoivat loksahdella paikalleen, kun olimme rukoilleet ennen työmme aloittamista. Toivomme, että työssämme pystymme säilyttämään rukouksen aina päällimmäisenä osana.

Oman ammatillisuuden kannalta koko opinnäytetyöprosessi oli oppimisprosessi tutkimuksen tekemisestä, opinnäytetyöprosessi edisti myös ammatillista kasvua. Haastatteluja tehdessä huomasimme, kuinka tärkeää on omana persoonana toimiminen kohdatessamme kaikenlaisia ihmisiä, myöskin syrjäytyneitä. Nämä kovia kokeneet ihmiset aistivat herkästi, kuka todella välittää heistä.

Omalla asenteellisudellamme voimme vaikuttaa siihen, miten kohtaamme ihmisiä. Asenteellisuus on hyvä tiedostaa ja käsitellä, koska diakoniatyössä asiakkaat ovat eri taustoista tulleet vastaanotolle. Kaikessa muussa voi kehittyä hyväksi ja ammatillisesti päteväksi kokemuksen ja tiedon kautta, mutta jos ihmisellä on vääränlaista asenteellisuutta, se estää todellisen yhteyden syntymisen ihmisten kanssa. Diakoniatyöntekijän tavoitteena on tukea ja vahvistaa ihmisiä elämän hallinnan saavuttamisessa. Tarvitaan luottamuksen syntyminen asiakkaan ja diakoniatyöntekijän välille, jotta asioihin päästään kiinni syvemmin.

Vaikka olemme kumpikin tehneet työtä syrjäytyneiden ihmisten parissa, saimme tämän opinnäytetyön kautta uutta tietoa syrjäytyneistä ja erityisesti siitä, miten voisimme auttaa heitä parhaiten. Tutkimustulostemme perusteella diakoniatyön tekijöiden olisi hyvä kehittää diakonista sielunhoitoa, koska syrjäytyneen sielunhoito on hyvin kokonaisvaltaista sekä syrjäytyneiden kehittämisehdotuksesta tuli myös ilmi, että etsivää diakoniatyötä tulisi laajentaa kodittomien asuntoloihin. Siellä on niitä ihmisiä, jotka tarvitsevat apua eniten.

Tärkeää on kuulla jokaisen syrjäytyneen ”ääni”. Jokainen haluaa tulla kuulluksi, ja diakoniatyöntekijän tehtävänä on jokaisen asiakkaan kuunteleminen sekä asiakkaan kokonaisvaltainen auttaminen. Diakoninen asiakastyön osaaminen ja tähän kiinteäsi vaikuttava arvo-osaaminen vahvistuivat, kun teimme opinnäytetyötä.

Taustallamme on kristillinen ihmiskäsitys. Jokainen ihminen on tärkeä, ketään syrjimättä. Olemme vakuuttuneita, että ihmiskäsitys vaikuttaa diakoniatyön taustalla, kun kohtaamme apua tarvitsevia ihmisiä. Asiakastyössä kohdataan erilaisia ihmisiä yksilöinä, perheinä ja ryhminä heidän erilaisissa elämäntilanteissaan. *”Kirkko on uskoa ja rakkautta. Olemme sitä, mitä teemme. Elämme sanomasta, jota välitämme.”* (Kempeleen seurakunnan strategia i.a.).

Yhteistyötaidot vahvistuivat opinnäytetyötä tehdessä. Toisen huomioon ottaminen ja asioiden jakaminen ovat tärkeitä yhteistyön kannalta. Hyvät yhteistyötaidot palvelevat meitä työelämässä.

6.2 Jatkotutkimusaiheet

Mahdolliset jatkotutkimusaiheet käsittelevät sielunhoidon aluetta. Opinnäytetyömme kautta tutkimustulokset diakonian sielunhoidosta olivat pääosin positiivisia. Syrjäytyneinä itseään pitävät olivat saaneet sielunhoidollista apua ja olivat apuun tyytyväisiä. Olisi mielenkiintoista tutkia ja verrata työntekijöiden kokemuksia omasta ammattitaidosta sielunhoidon alueella. Kiisken (2009) tutkimuksen mukaan työntekijät eivät kokeneet omaa ammattitaitoaan yhtä positiivisesti kuin asiakkaat. (Kiiski 2009, 258–26.) Mistä tämä ristiriita voisi johtua? Voisiko nöyryydellä ja asenteellisuuudella olla jotain merkitystä asiaan? Tunteeko asiakas työntekijän inhimillisyyden juuri nöyryyden kautta ja näin ollen samaistuu helpommin työntekijään? Vaikuttaako tämä positiivisesti tasaveroiseen kumppanuuteen, jolloin negatiivinen auktoriteettiasema murenee?

LÄHTEET

- Arffman, Kaarlo 2002. Luterilaisen auttamisjärjestelmän reformi. Teoksessa Virpi Miettinen (toim.) Lasaruksesta leipäjonoihin. Jyväskylä: Atena.
- Arajärvi, Pentti & Pajukoski, Marja 2011. Syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuus oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. Viitattu 12.10.2014. <https://www.uef.fi/documents/16189/1381049/syrj%C3%A4ytymisen+ehk%C3%A4isy+oikeusk%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4.pdf/2b78f6fe-5683-4625-842c-f95e5158549f>.
- Ek, Ellen; Saari, Erkki; Viinamäki, Leena; Sovio, Ulla; Järvelin, Marjo-Riitta 2004. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki: Edita.
- Elstad, Gunnar 2009. Sielunhoito. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2012. Lehdistöraportti. Viitattu 11.6.2015. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2100-FRA-pr-new-roma-survey-2012_FI.pdf.
- Gothóni, Raili 2014. Auttava kohtaaminen II. Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki; Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Helosvuori, Riitta; Koskenvesa, Esko; Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.) 2002. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Painos 15-16. Helsinki: Tammi.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja 2008. Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset vanhemmuuteen ja omaan ongelmajuomiseen. Teoksessa Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes.
- Hyväri, Susanna; Laine, Terhi; Vuokila-Oikkonen, Päivi 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko & Lehtele, Kirsi-Marja (toim.) 2007. Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku 2001. Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnanreunoilla. Julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.
- Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOYpro.
- Kempeleen seurakunta i.a. Viitattu 13.9.2015.
[http:// www.kempeleenseurakunta.fi](http://www.kempeleenseurakunta.fi).
- Kettunen, Paavo 2013. Auttava Kohtaaminen I: Sielunhoidon perusteet ja teologia. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kiiski, Jouko 2009. Sielunhoito. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kiiski, Jouko 2013. Diakoniatyöntekijä - rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri 2013. Kirkontutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 3. Helsinki: Kirkontutkimusseura. Viitattu 18.6.2015.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C308650AA4CE7A76C2257E2E002D539/\\$FILE/verkkojulkaisu33.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C308650AA4CE7A76C2257E2E002D539/$FILE/verkkojulkaisu33.pdf).
- Kinnunen Kaisa, 2009. Terveysteen ja sairauteen liittyvät auttamisen muodot diakoniatyössä. Teoksessa Kaisa Kinnunen (toim.) Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:7. Kirkkohallitus. Helsinki: Hakapaino.
- Kirkkohallitus 2002. Läsnaolon kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon missio, visio ja strategia 2010. Kirkon keskusrahaston rahoittaman toiminnan painopisteet. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.6.2015.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/082deda6d7238210c225730700357032/04e6def1c2c81e4bc2257e2e0012d4cc/\\$FILE/lasnaolon_kirkko.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/082deda6d7238210c225730700357032/04e6def1c2c81e4bc2257e2e0012d4cc/$FILE/lasnaolon_kirkko.pdf).
- Kolkka, Marjo; Mantela, Jaana; Holopainen, Anne; Louhela, Juhani; Packalén, Leena & Kaisvuo, Terhi 2009. Yhteiskunnallinen osaaminen. Haaste ja tehtävä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kuusimäki, Kalle 2012. Diakonia kirkon perustehtävänä. Teoksessa Gothóni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karoliina (toim.) Kantakaa toistenne kuormia - Diakoniatyön perusteet. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Latvus, Kari & Elenius, Antti 2007. Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriö. STM -selvityksiä 2004:7. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Lähteenmäki-Smith, Kaisa 2013. Euroopan unionin komission sosiaalisen yhteenkuuluvuuden suosituksen täytäntöönpano Suomessa. Kansallista

toimintapolitiikkaa koskeva selvitys. Euroopan Unioni: CEPS INSTEAD. Viitattu 14.6.2015.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1023&langId=en>.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja, Oulun yliopisto. Oulu: Oulu University Press.

Malinen, Ben 2010. The Nature, Origins, and Consequences of Finnish Shame-Proseness: A Grounded Theory Study. Helsingin yliopisto: Teologinen tiedekunta. Viitattu 12.2.2015.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21627/tHenatur.pdf?sequence=1>.

Mantela, Jaana 2010. Syrjäytyminen ja syrjäytymisriskit. CDS-hanke. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.6.2015.
http://www.cds.diak.fi/ff_customcss/.../Syrj_ytyminen_ja_syrj_ytymisriskit.do.

Melin, Harri 2012. Muuttuva yhteiskunta haastaa diakonian. Teoksessa Gothoni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karoliina (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Mikkola, Leena 2000. Supportiivinen viestintä hoitotyössä, Sosiaalisen tuen tutkimusnäkökulmien tarkastelua, puheviestinnän lisensiaatintutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 24.10.2015.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11265/lmikkola.pdf?sequence=1>.

Moisio, Pasi 2008. Köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Teoksessa Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes.

Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi, nro 19. 1.2.2012. Helsinki: Elinkeinoelämän Valtuuskunta. Viitattu 18.6.2015. <http://www.eva.fi>.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan abc. Helsinki: Tammi.

Oksanen, Jukka 2014. Motivointi työvälineenä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Popay, Jennie; Escorel, Sarah; Hernández, Mario, Johnston, Heidi; Mathieson, Jane; Laetitia, Rispel 2008. Understanding and Tackling Social Exclusion. World Health Organization. Final Report to the WHO Commission on Social Determinants of Health From the Social Exclusion Knowledge Network. Viitattu 3.1.2015.
http://www.who.int/social_determinants/.../sekn_final%20report_042008.pdf.

- Puska, Karoliina 2012. Diakoniatyö ryhmissä ja lähiyhteisöissä. Teoksessa Gothóni, Raili; Helosvuori Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karoliina (toim.) Kantakaa toistenne kuormia - Diakoniatyön perusteet. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Pykäläinen, Varpu 2010. Sielunhoitoterapian perusteet. Hämeenlinna: Päiväosakeyhtiö.
- Raunio, Kyösti 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2009. Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Rättyä Lea 2012. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen diakoniatyössä. Teoksessa Gothóni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle & Puuska, Karoliina (toim.) Kantakaa toistenne kuormia - Diakoniatyön perusteet. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Röykäs, Esko 2006. Kokonaisdiakonia. Diakoniankäsitteiden opilliset liittymät. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A. Tutkimuksia 14. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Saari, Erkki 2009. Työttömien syrjäytymistä ehkäisevien hyvinvointi-interventioiden kontekstuaaliset edellytykset. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Sadinmaa, Kai 2014. Köyhyys tänään. Sana-lehti 24/06/2014.
- Sandberg, Otso 2015. Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Simpura, Jussi; Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari & Heikkilä, Matti 2008. Uudet ja vanhat sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes.
- Sironen, Jiri & Saastamoinen, Ulla (toim.) 2014. Köyhyys- syitä ja seurauksia. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. Viitattu 24.6.2015.
<http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2014/11/K%C3%B6yhyys-syit%C3%A4-ja-seurauksia-verkkoversio.pdf>.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2005. Kirkon päihdestrategia. Viitattu 10.10.2015.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/kirkonpaihdestrategia.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/kirkonpaihdestrategia.pdf).
- Suomen hallitus 2013. Nuorisotakuun toteutus 2013. Kirje nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille. Viitattu 14.6.2015.
http://www.nuorisotakuu.fi/files/36290/Nuorisotakuun_tavoitteet_ja_sisalto__Kirje_nuorisotakuun_alueellisille_ja_paikallisille_toimijoille.pdf.

Suomen sosiaali ja terveys ry i.a. Viitattu 24.10.2015.
<http://www.soste.fi/>

Suutari, Minna 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos i.a. Tulostaulukko. Viitattu 13.6.2015.
<http://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szY0tLXWtTWyNrK09ne01g0KBAA=®ion=s07MBAA=&year=sy4rtTbS0zUEAA==&gender=t>.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos i.a. Hyvinvointi- ja terveyserot. Diakoniatyö. Viitattu 14.6.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/yhteistyö/diakoniatyö>.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos i.a. Lastensuojelunkäsikirja. Nuoret ja ehkäisevä työ. Viitattu 14.6.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkäsikirja/työprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu/ehkaisevan-työn-toteuttaminen/nuoret-ja-ehkaiseva-työ>.

Thitz, Päivi 2013. Seurakunta osallisuuden yhteisönä. Itä-Suomen yliopisto. A tutkimuksia 40. Tampere: Juvenes Print.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a. Ohjeet ja julkaisut. Viitattu 10.10.2015.
<http://www.tenk.fi/fi/ohjeet-ja-julkaisut>.

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy 2007. Toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. Viitattu 13.6.2015.
<http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf> ()

Vilkkä, Hanna 2007. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Välimäki, Petri 2013. Lähellä ihmistä. Sielunhoidon opas. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Väänänen, Juha 2010. Nuorten syrjäytyminen ja pahan olon syyt. Viitattu 6.10.2014.
http://www.okkasaatio.com/opetusmenetelmat/Nuorten_syrjaytyminen_Vaananen.pdf.

LIITTEET

LIITE 1: KUTSUKIRJE TUTKIMUKSEEN

Hei kaikille!

Haluatko osallistua tutkimukseemme? Olemme kaksi Diakonia- Ammattikorkeakoulussa opiskelevaa Diakonissa-opiskelijaa.

Tutkimme syrjäytyneiden kokemuksia saamastaan sielunhoidollisesta (esim. keskustelu) avusta seurakunnassa. Etsimme haastateltavia opinnäytetyöhömmme/ tutkimukseemme.

-olet 18-75-vuotias

-koet olevasi syrjäytynyt

-olet saanut sielunhoidollista(esim.keskusteluapua) seurakunnasta tai seurakunnista Diakonilta/Diakonissalta, papilta/pastorilta, sielunhoitajalta/sielunhoitoterapeutilta

Jos haluat osallistua haastatteluun tai sinulla on kysyttävää tutkimuksesta, ota yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse:

Sanna-Maria Kaisto

Sairaanhoitaja(AMK)

Diakonia-ammattikorkeakoulu/Pieksämäen yksikkö

Kristiina Marttinen

Terveydenhoitaja(AMK)

Diakonia-ammattikorkeakoulu/Pieksämäen yksikkö

Yhteystiedot olivat alkuperäisessä kutsukirjeessä.

LIITE 2: KYSYMYKSET HAASTATTELUUN

Sielunhoito on ihmisen auttamista, tukemista ja lohduttamista hänen elämänsä kaikissa vaiheissa. Se tarkoittaa esimerkiksi iloissa, suruissa, sairaudessa ja terveydessä rinnalla kulkemista. Auttamisen, tukemisen ja lohduttamisen lähde on Jumalan rakkaus, joka välittyy sielunhoidossa vuorovaikutuksena, läsnäolona, kuunteluna ja kunnioittamisena. Sielunhoidon arkinen väline on keskustelu ja pyhät välineet ovat Jumalan sana ja ehtoollisen vietto. Sielunhoito tarkoittaa keskusteluapua, rukoilemista, tukemista, läsnäoloa, välittämisen ilmapiiriä ja rohkaisemista.

1. Millaista sielunhoidollista apua olet saanut?

2. Keneltä olet saanut sielunhoidollista apua?

3. Onko saamasi apu ollut lyhytkestoista vai pitkäkestoista?

4. Minkälaiseen asiaa liittyen sait sielunhoidollista apua?

5. Mitä hyötyä saamastasi sielunhoidollisesta avusta oli? Auttoiko se sinua?

6. Millaista apua olisit toivonut saavasi sielunhoidosta tuolloin?

7. Millaisia kehittämissuhteita sinulla olisi diakoniatyön sielunhoidolle?

LISÄ/APUKYSYMYKSET

LISÄ/APUKYSYMYKS 1

Sielunhoidollinen apu= keskusteluapua, rukoilemista, kuuntelemista, tukemista, läsnäoloa, välittämisen ilmapiiriä ja rohkaisemista

LISÄ/APUKYSYMYKS 2

Lyhytkestoinen =maksimissaan 2 kertaa.

Pitkäkestoinen =enemmän kuin 2 kertaa, säännöllinen

LISÄ/APUKYSYMYKS 3

Elämäntilanne =kriisit, velkaantuminen, työttömyys, sairastuminen, läheisen kuolema, avioero ym.

LISÄ/APUKYSYMYKS 4 Vaikuttavuus = onko ollut apua/hyötyä, jatkotoimiin ohjaaminen

LISÄ/APUKYSYMYKS 5 esim. vertaistuki, keskusteluapu enemmän

LISÄ/APUKYSYMYKS 6 Mitä voisi olla lisää, mitä vähemmän, muita kehittämissuhteita?
